

PARTEA V

*PARTIDELE POLITICE ȘI
DIVERSITATEA ETNOCULTURALĂ*

*Petre Roman
(Partidul Democrat)*

EXPERIENȚA ABORDĂRII DIVERSITĂȚII ÎN ROMÂNIA

Cazul României poate servi drept pildă pentru întreaga regiune în care ne aflăm. Acest model arată cum o țară care a ieșit din comunism poate învăța să trăiască în diversitate sau - așa cum este cazul nostru - să transforme pericolul potențial reprezentat de diversitate într-un avantaj spre beneficiul întregii societăți.

Cred că în ultimii zece ani nimeni nu și-a imaginat că se construiește un model de relații interetnice în România. Am dorit doar pace și toleranță mai multă, am dorit să reducem și chiar să eliminăm acea tensiune potențială acumulată încă dinainte de revoluția noastră anticomunistă. Și am reușit cu toții împreună, tocmai pentru că nu am avut de gând să construim un model. Nu am făcut-o intenționat. Totuși, se poate vorbi astăzi în România despre un model de relații interetnice. Cazul României poate servi drept pildă pentru întreaga regiune în care ne aflăm. Acest model arată cum o țară care a ieșit din comunism poate învăța să trăiască în diversitate, sau - așa cum este cazul nostru - să transforme pericolul potențial reprezentat de diversitate într-un avantaj spre beneficiul întregii societăți.

Nu a fost ușor să învățăm lecția armonizării diversității și egalității. Într-o societate democratică aceasta este o ecuație clară. Însă pe noi, comunismul ne-a tratat pe toți la fel, nepermițându-ne să fim diferiți. Atunci nu se pune problema toleranței. Atâta vreme cât nu iei la cunoștință, ca stat, despre existența diversității, nu ești nevoit să fii tolerant.

În ultimii zece ani, cetățenii români, societatea civilă și liderii politici au dezvoltat treptat, câteodată trecând prin experiențe dureroase, o cultură de toleranță și respect pentru diversitate, devenind conștienți de ea și acceptându-i existența. Cu timpul, s-au identificat modele științifice de integrare a diversității. Nu a fost întotdeauna ușor să se găsească echilibrul fragil dintre promovarea diversității și asigurarea șanselor egale prin intermediul politicilor de stat dorite. Angajamentele internaționale ale României au asumat liber contextul participării noastre ca țară la

Națiunile Unite, Comunitatea Europeană sau în Consiliul Europei, care sunt vehicule importante ce înlesnesc acest proces. La fel de importante au fost și evoluțiile din imediata noastră vecinătate, unde - bineînțeles - cazul Iugoslaviei a fost cel mai șocant. Acest exemplu a arătat clar că acolo unde diversitatea este însoțită de discriminare, conflictul nu întârzie să izbucnească. Înțelegerea multietnicității merge mână în mână cu înțelegerea multiculturalismului, ceea ce înseamnă diversitate. Atâta vreme cât multietnicitatea continuă să fie percepută ca o amenințare ce planează deasupra existenței statului național și poate fi manipulată ca o armă ideologică de către politicieni lipsiți de scrupule pentru a obține dezintegrarea societăților multietnice, care constituie una dintre cele mai valoroase moșteniri ale istoriei, tragedia va fi greu de prevenit, mai ales atunci când nici cea din Iugoslavia nu s-a încheiat încă.

Elementul cheie în experiența de abordare a diversității în România este reprezentat de procesul de mutare a accentului de pe identitatea etnică pe identitatea civică. S-ar putea să nu fie aceasta rețeta universală sau remediul cel mai bun pentru fiecare stat în abordarea diversității etnice, dar este în mod cert un ingredient de bază. Identitatea civică are o natură integrativă și - mai important - comportă un aspect de motivație. Ea conduce implicit la participare egală în viața publică a tuturor indivizilor care se identifică prin acest termen. Mai mult, ea încurajează indivizii să își asume nu doar drepturi egale, dar și responsabilități egale.

În România, reprezentanții minorităților etnice se regăsesc în guvern, ceea ce este un fapt fără precedent nu doar în istoria neamului nostru, dar și în cea a regiunii în care ne situăm. În Parlament, în Academia Română, în fruntea unor afaceri prospere, acești concetățeni sunt integrați în societate nu pe baza originii etnice, ci pe baza calității realizărilor lor, pe baza abordării specifice a diversității, care este rezultatul unor practici sănătoase. Voi menționa doar câteva: măsuri speciale în educație și în legislație, care să promoveze reprezentarea minorităților în Parlament; compoziția multietnică a guvernului; dialogul permanent între autorități și minoritățile etnice prin intermediul Consiliului Național al Minorităților; înființarea unui departament guvernamental condus de Ministrul pentru Protecția Minorităților Naționale; existența unei comisii parlamentare a reprezentanților minorităților; educație multiculturală de la grădiniță până la învățământ superior; existența unui ombudsman care se ocupă în mod special de problematica drepturilor minorităților; păstrarea moștenirii culturale și a identității religioase a comunităților etnice și religioase prin restituirea proprietăților ce le-au aparținut; elaborarea și promovarea unei politici coerente de luptă împotriva discriminării, lipsei de toleranță, rasismului și tuturor fenomenelor legate de aceste aspecte.

Un alt exemplu de practici bune în domeniul abordării diversității etnice și acomodării diverselor grupuri de interese este cuprinderea în tratatele bilaterale încheiate cu vecinii noștri a unor prevederi referitoare la minorități. Fără acestea, documentele menționate nu ar fi fost posibile. Tratatele de prietenie și colaborare

cu Ungaria și Ucraina includ articole speciale referitoare la minorități și la modul de abordare a problemelor specifice ale minorităților. Cu câteva zile în urmă am vizitat o comunitate de români în Ungaria, din apropierea graniței cu România, lângă Gyula, și am văzut acolo că au o serie de interese comune, mai ales de ordin economic, pe care doresc să le promoveze. Pentru a le putea promova, ei au nevoie atât de ajutorul guvernului român, cât și de cel al guvernului maghiar. Membrii acestei comunități, inclusiv reprezentanții maghiarilor, ne-au cerut ajutorul împreună. Până la urmă, Ministrul de Externe al Ungariei, dl. Martoni, împreună cu mine am luat deciziile necesare pentru a-i sprijini pe acești oameni. Așa trăim noi astăzi.

În ceea ce privește participarea minorităților la viața politică, este demn de menționat că impactul etnicității în politica partidelor este în declin. Ar trebui să continue să fie așa, deși partidele politice organizate în principal pe criterii etnice sunt încă o componentă semnificativă a scenei politice românești. Câteodată etnicitatea poate adăuga valoare în politică, cum a fost cazul la alegerile locale din Sibiu, unde candidatul principal la primărie, care a și câștigat cursa, este un sas, deși minoritatea germană în acest oraș transilvănean este - din păcate - foarte redusă.

Un prieten mi-a povestit un fapt foarte impresionant. El se trage dintr-un sat din Transilvania, din apropierea Sighișoarei, care era pe vremuri locuit de trei etnii: români, maghiari și sași. Fiecare comunitate avea propria biserică: românii aveau o biserică ortodoxă, maghiarii o biserică romano-catolică, iar sașii o biserică protestantă. Ultimul sas a părăsit satul cu câteva luni în urmă. De atunci, în fiecare zi de dimineață un român trage clopotele bisericii sașilor, deși nu mai este nici un locuitor de această etnie care să le audă. O poveste minunată.

Să fii privit ca un model nu este de ajuns. Să te comporți exemplar este un scop demn de urmărit. În această privință România are șansa uriașă de a-și împărtăși experiența pozitivă în felul cum abordează diversitatea etnică în cadrul stabilității din această parte a Europei sud-estice. Cu câteva zile în urmă, România a preluat președinția la masa de lucru a democratizării și drepturilor omului. În următoarele șase luni România va avea șansa nu doar să coordoneze exercițiul de cooperare într-un mod fără precedent, ci și să se pregătească într-un mod activ pentru președinția OSCE din 2001.

Dorința mea cea mai arzătoare este să văd exemple bune care să fie mai molipsitoare, în sensul pozitiv al cuvântului, decât cele rele; în ultimul deceniu exemplele negative, chiar dezastruoase, rezultate din neînțelegerea și abordarea greșită a diversității și multiethnicității, au contaminat o întreagă regiune a Europei. Fără a îndrăzni să sugerez că aceasta este soluția cea mai bună, cred că singura modalitate eficientă de abordare a acestor probleme este aceea de a demasca și de a pune capăt naționalismului excesiv cât mai curând posibil. Naționalismul excesiv și pompos este în mod cert depășit; poți acapara atenția electoratului cu ajutorul lui, și în ultimă instanță puterea, dar în același timp te poate costa și vieți omenești.

DISCUȚII

Gábor Kolumbán: *Aș dori să ridic o problemă tehnică. Domnul ministru de externe Petre Roman cunoaște foarte bine că în procesul de integrare europeană a Ungariei și a României în diferite etape se vor impune o serie de măsuri privind restricții sau un tratament mai sever la granițe, prima dată între Ungaria și România și după aceasta probabil și la granița estică a României. Eu provin din secuime, unde foarte mulți lucrează în Ungaria, deci este vorba de un număr de câteva zeci de mii de oameni sau câteva sute de familii a căror existență depinde de munca temporară de mai lungă sau de mai scurtă durată în Ungaria. Puteți vedea numărul de autobuze care pleacă din secuime spre Ungaria, care este în jur de 20-30 de curse. Problema tehnică este că în perspectivă acest aspect al muncii în Ungaria trebuie reglementat între cele două țări, se vor impune contingente numerice și există această necesitate de a avea un serviciu consular în zonă pentru a facilita astfel de procese.*

Deci întrebarea mea ar fi: care este șansa ca problema unui consulat maghiar la Miercurea Ciuc să fie o chestiune de natură tehnică și nu una politică în exclusivitate și când preconizați că se poate deschide acest consulat în localitatea mai sus menționată?

Petre Roman: *Problema consulatului la Miercurea Ciuc a fost nu tehnică, ci politică. Am spus din primul moment care este rațiunea pentru care am considerat că nu era oportună deschiderea acestui consulat într-o perioadă de campanie electorală. Cred că am reușit prin aceasta și am avut satisfacția să constat că până la urmă și media și opinia publică maghiară a înțeles corect. Deci am avut șansa ca această temă să nu se declanșeze în România. Am avut posibilitatea ca acest Consulat maghiar din Miercurea Ciuc să nu constituie un element declanșator al unei dezbateri extremiste, al unei dezbateri naționaliste agresive și în timpul campaniei electorale, și sunt convins că și în continuare situația se prezintă la fel. În același timp am afirmat că nu există o prejudecată în această chestiune. Eu pot să înțeleg foarte bine rațiunile tehnice pe care le-ați prezentat și mă bucur că n-ați menționat una din rațiunile privitoare la vize, deoarece am convingerea că discriminarea la care sunt supuși cetățenii români indiferent de naționalitate nu mai poate dura. Ea este chiar intolerabilă. Nu există deci un motiv de respingere, cel puțin din punctul de vedere al guvernului actual al României sau, așa cum spuneam mai devreme, o prejudecată. Am apreciat însă în termeni politici favorabili democrației. Alegerile vor aduce la putere o anumită configurație politică care îmi exprimă speranța că va păstra aceeași atitudine și în consecință nu vor fi probleme politice legate de această chestiune. Faptul că suntem la o discuție care se dorește, cred, a fi revelatoare, faptul că etnicii români din Harghita și Covasna au exprimat în forme cât se poate de decente ideea că românii din aceste județe s-ar găsi cumva într-o stare de marginalizare, ne obligă ca împreună să avem în cunoștință și în conștiință acest fapt și să organizăm lucrurile în așa fel încât oricând vom face încă un pas în direcția unei și mai mari deschideri, a unei*

și mai mari cooperări cu Ungaria și a unei cât mai mari integrări democratice în relațiile etnice, să îl facem cu toată grija pentru ansamblul aspectelor legate de zona respectivă.

Emil Țărcovnicu (Institutul de Etnografie al Academiei Române). *Domnule ministru, dacă puteți să ne spuneți câteva aspecte despre situația românilor din Peninsula Balcanică, mai ales a vlahilor atât din Iugoslavia, cât și din Bulgaria. Dar și a românilor din Grecia. Nu ar trebui să cerem aplicarea unui principiu de similitudine a tratamentului, la fel cu minoritățile acestor țări în România?*

Petre Roman: *Noi desigur că putem cere, important este să realizăm ceva. Întrucât, dacă vom fi doar aceia care cerem pentru ca să ne auzim noi pe noi - înțelegeți ce vreau să spun - așa cum spuneam puțin mai devreme, înseamnă a căuta să câștigăm voturi, dar nu să facem bine. Discuții pe această temă am angajat și vom mai angaja. În ceea ce privește minoritatea din Voievodina, de exemplu, am fost destul de activi în a avea manifestări împreună cu ei, a le susține identitatea. Condițiile, vă dați seama, sunt destul de complicate. În ce privește Bulgaria și Grecia, aceste țări, cel puțin până în prezent, nu recunosc oficial această minoritate în zona la care v-ați referit. E o chestiune de avansare a valorilor democratice, după părerea mea. Dar atât Grecia, cât și Bulgaria sunt țări care răspund în mod cert ca țări democratice în fața comunității internaționale a Uniunii Europene. Datoria noastră este să facem din această temă o posibilitate de a pune în valoare, după cum spuneam aici, de a îmbogăți prin prezența acestor identități românești de acolo și nicidecum de a face din acest lucru o problemă. Vreau să afirm aici că diferența de la bune intenții la rezultate infernale este uneori extrem de subțire.*

Răspunsul meu este, deci, că avem o strategie relativă la aceste comunități de origine română și că în același timp această strategie trebuie să dea rezultate în favoarea lor și să nu pună nicidecum în pericol bunele relații, cooperarea și în general stabilitatea și securitatea în zonă. Să nu uităm că ceea ce am câștigat atât de greu în ultimii ani, imaginea că România este o țară de stabilitate, de securitate, acest lucru pe care l-am dobândit trebuie să-l îngrijim în toate circumstanțele în care angajăm diplomația noastră.

Mircea Toma: *Există proiecte în cadrul Ministerului de Externe, în contextul pactului de stabilitate, pentru a exporta ceva din experiența acumulată în acest domeniu în zona fierbinte a Balcanilor?*

Petre Roman: *Am afirmat puțin mai devreme că preluând președinția OSCE - și am preluat-o de o manieră foarte cooperantă de la colegii maghiari, asta s-a întâmplat numai cu zece zile în urmă - această componentă va fi promovată de România. Avem nu numai o strategie, ci un număr de oferte și inițiative în acest sens.*

Ioan Mureșan
(Partidul Național Țărănesc - Creștin și Democrat)

CONSTRUCȚIA IMAGINILOR DESPRE MINORITARI

Avem totuși un sistem politic care dă posibilitatea tuturor participanților la societatea românească să se dezvolte.

Trebuie să învățăm din experiență că cei care au mizat pe naționalism în campania electorală din 1996 au pierdut, iar a reinvia acest mesaj este cât se poate de dăunător. De altfel, sondajele de opinie din ultimii ani, *Etnobarometrul* de acum indică în mod evident o schimbare majoră în mentalitatea oamenilor, în sens pozitiv, iar aranjamentele și combinațiile de după alegerile din noiembrie 2000 vor fi în mod cert în concordanță cu demersurile deja începute, cu politicile promovate în ultimii patru ani în ceea ce privește minoritățile etnice din România.

Referitor la tema de față, nu vom putea vorbi de modele sau nu vom putea explica modelul românesc dacă nu coborâm puțin la tradițiile noastre, la rădăcinile istorice care oferă atâtea exemple de conviețuire. Cu toate că sunt reprezentantul unui partid tradiționalist, cred totuși că e bine ca din când în când să mai spargem puțin din imaginile create, în favoarea proiecțiilor reale, puternic ancorate în obiectivitate. Aș invoca aici evenimentele din 19-20 martie 1990 de la Târgu Mureș, la care am fost martor, și îmi dau seama ce mult au însemnat imaginile proiectate și cum se mișcau oamenii în virtutea a ceea ce vedeau la televizor și nu a ceea ce simțeau de multe ori. Exemplele vehiculate și prin intermediul canalelor de televiziune, cu imaginea unui român în pulover verde bătut în mod bestial de către unguri, fără alte referințe la evenimente similare în care maghiarii au căzut victime etc, etc, au făcut să se vorbească mereu de "baia de sânge de la Târgu Mureș". Nu cred că a fost o baie de sânge, ci mai curând o încercare de a declanșa tensiuni într-o regiune unde lucrul acesta ar fi fost posibil prin apelul la sensibilitățile naționale. Cu toate acestea, imaginile au circulat pe tot mapamondul, creându-ne imaginea unui popor intolerant, gata oricând să treacă la acțiuni violente. A trebuit să treacă ceva timp de atunci pentru ca lumea occidentală să constate că nu e chiar așa, că avem totuși un sistem politic care dă posibilitatea tuturor participanților la societatea românească să se dezvolte.

De altfel, la această imagine distorsionată a contribuit și necunoașterea realităților istorice specifice Ardealului, inexistența în limbi de circulație a unei istorii depolitizate și cât mai veridice, fără accente naționaliste. Am constatat de curând că nu avem, de pildă, o istorie a Transilvaniei scrisă de români și de maghiari, care să

reunească specialiști ce trăiesc în acest spațiu de interferență culturală. Cele patru volume de *Istoria Transilvaniei*, scrisă de Ștefan Pascu, este nu numai depășită, dar și trunchiată. Dar nu este singurul caz. În 1990 a fost reeditat manualul de *Istoria Românilor*, elaborat de marele medievist P.P.Panaiteșcu, ca alternativă la cel deja existent din epoca ceaușistă. Comparațiile pe care le făceam atunci au scos în evidență perspective mult diferite în ceea ce privește reconstrucția faptelor istorice. Dacă în manualul oficial domnia lui Ștefan cel Mare apărea ca o suită de victorii și de realizări excepționale, cel realizat cu o jumătate de secol mai devreme de P.P.Panaiteșcu oferea imagini sensibil diferite. Și totuși, cartea de istorie din epoca comunistă a continuat să fie larg utilizată chiar și după schimbările din 1989, cu toată încărcătura ei de mituri deformatoare. Este explicabil, în cazul acesta, cum de a fost cu puțință perpetuarea până spre zilele noastre a imaginilor defectuoase în legătură cu ceea ce înseamnă alteritate, minoritate, interculturalitate etc. De aceea, poate, și imaginile negative asupra diverselor etnii ce trăiesc alături de noi, ca cetățeni ai acestei țări. Citeam bunăoară despre modul în care a căpătat educație regele Mihai și copiii între care a crescut, între cei 12 colegi existând un maghiar și un sas. Deci, la vremea aceea, se pune mare preț pe păstrarea acestor particularități, acestui specific, pentru că regele trebuia să cunoască țara așa cum era ea, prin oameni, obiceiuri, limbă și convingeri religioase.

Referindu-mă acum la dezvoltarea sistemului politic în România, voi invoca observațiile unui profesor de la „London's School Economic”, conform căruia în Europa Centrală și de Est se pot constata trei stadii de dezvoltare a politicului, și anume: a) preluarea sau continuarea politicii de către partide de tip neocomunist, cu membri reformatori; b) societatea civilă intervine și apar profesorii universitari, cea dintâi implicându-se în demersul politic, fapt evident în România, dar cu antecedente și în Polonia și Ungaria; c) apar partidele cu oameni politici puternici. Numai că toate aceste etape s-au derulat la noi cu mare întârziere, fără să valorificăm experiența istorică pe care o avem și pe care o vom dezvolta în ce privește relațiile interetnice.

Aceste câteva succinte observații, oarecum disparate, sunt menite a sensibiliza societatea românească în direcția eforturilor de a construi imagini veridice - pe baza tradițiilor istorice - a unei comunități care știe să cultive și să protejeze multiculturalismul și alteritatea, singura cale de aliniere la societățile de tip modern care se restructurează ele însele în pragul mileniului trei.

DISCUȚII

Întrebare: *În cadrul deciziilor pe care le luați în calitate de ministru al agriculturii, apar interferențe între problemele administrative și cele de natură interetnică? Pot să adaug, de exemplu, blocarea unei măsuri privind pădurile.*

Ion Mureșan: *În mod evident au apărut astfel de interferențe, îndeosebi în ce privește zona locuită de secui care, pe baza unor cărți funciare perfect valabile, își revendică o serie de proprietăți aflate în gestiunea unui institut de cercetări agricole. Numai că rezolvarea unor atari probleme nu trebuie să fie influențată de apartenența unui solicitator la o etnie sau alta. În România legile sunt obligatorii și cu aplicabilitate pentru toată lumea.*

Hildegard Puwak
(Partidul Democrației Sociale din România)

PROBLEMA MODELELOR

Anii de tranziție parcurși până acum ne-au permis să tragem totuși niște concluzii în ceea ce privește aceste relații, pe care le-aș formula pe scurt astfel: nu minoritățile creează problemele, ci guvernele, care nu-și iau în serios responsabilitățile.

Această problematică a modelelor, de care am auzit imediat după 1989, este una de construcție permanentă, mereu îmbogățibilă prin specificitățile care apar în cadrul unui asemenea proces dinamic și complex, precum se înfățișează cel al relațiilor dintre majoritari și minoritari. De aceea, aș dori să pornesc mai degrabă de la ceea ce reprezintă dinamica acestui proces și de la ceea ce dinamica europeană obligă la o abordare în privința multietnicității.

Indiferent din ce perspectivă - fie a dinamicii economice, fie a modului pragmatic -, cred că partidul pe care îl reprezint a abordat și această problemă. Totul pornește de la întrebarea cât se poate de firească: pentru a găsi soluțiile cele mai potrivite, de unde trebuie să pornim? Și cred că răspunsul este foarte simplu. Doar regulile democrației și economia de piață pot constitui fundamentul pentru ceea ce înseamnă de fapt integrare sau conviețuire. Anii de tranziție parcurși până acum ne-au permis să tragem totuși niște concluzii în ceea ce privește aceste relații, pe care le-aș formula pe scurt astfel: nu minoritățile creează problemele, ci guvernele, care nu-și iau în serios responsabilitățile, calitatea liderilor care ar trebui să aibă o viziune politică pentru a crea un mediu stabil. Se vorbește foarte mult și în cadrul forurilor internaționale de un „strong leadership”, și cred cu adevărat că este nevoie de așa ceva și în acest domeniu. Diversitatea etnică nu creează probleme decât dacă nu este tratată corespunzător.

Totodată, cred că este nevoie de recrearea încrederii și întărirea cooperării cu societatea civilă. De ce spun acest lucru? Întrucât sentimentul nostru este că în ultima vreme societatea civilă în România este puternic politizată și consider că nu acesta este rostul ei. Pe de altă parte, prevenirea conflictelor etnice este mult mai ieftină decât asanarea consecințelor acestora. Avem exemple foarte apropiate, cele din Iugoslavia, și putem să știm ce au însemnat cei 200.000 de morți, costurile revenirii refugiaților, putem face nenumărate alte analize din care să ne convingem că de fapt prevenirea conflictelor etnice este preferabilă demarării sau întreținerii lor.

Partidul nostru a abordat această problemă mergând în pas cu ceea ce face Uniunea Europeană la ora actuală. Se vorbește despre o nouă constituție care să cuprindă drepturi economice, sociale și politice pentru toți - majoritate și minoritate. Se vorbește tot mai mult despre o cartă a drepturilor fundamentale, ce va fi un pas în plus, dar care se amână încă pentru că nu s-au aflat răspunsuri la toate problemele ce le presupune. În acest context, în cadrul partidului nostru funcționează un consiliu consultativ pentru minoritățile naționale, care în nici un caz nu se supra-pune și nu preia din responsabilitățile structurii guvernamentale deja existente. Din nefericire, construcția de politici, de programe punctuale sau mai generale, privind soluționarea unor anumite probleme ale minorităților, exprimă o lipsă de preocupare sau o activitate ineficientă a structurilor guvernamentale, și poate chiar un interes al anumitor cercuri de a prolifera cât mai multe organizații care să reprezinte minoritățile, cu anumite scopuri. Nu vreau să spun neapărat scopuri obscure, dar în nici un caz scopuri benefice pentru a coagula de fapt un efort și un potențial pe care minoritățile - fie cea romă, fie celelalte - îl pot avea în viața politică, economică și socială a țării. Pornind de la acest lucru, s-au elaborat în cadrul partidului nostru programe și politici care vizează în principal normalizarea relațiilor majoritate-minoritate. Credem că aici este un punct încă foarte sensibil, dar nu din partea minorităților. Relația în sine dintre majoritate și minoritate este deficitară. Atâta vreme cât în familie un părinte spune "dacă nu ești cuminte, te dau la țigan", sau lucruri de genul acesta, cred că este o problemă de educație a majorității. De aceea, consider că în primul rând cadrul general trebuie reglementat, în sensul stabilirii unor raporturi normale între majoritate și minoritate, inclusiv la nivelul mentalului.

Trebuie în primul rând să punem în practică politici pentru îmbunătățirea imaginii și situației diferitelor categorii minoritare, și mă gândesc în primul rând la romi. Mi se pare nefiresc să atribuim acestora mereu sensuri peiorative și nu cred că răul există numai în rândul anumitor minorități, după cum nici binele nu este specific doar altora. De aceea, vor trebui dezvoltate mai multe programe în vederea normalizării relațiilor majoritate-minoritate, în primul rând pe linie de educație, prevenirea delincvenței juvenile sau a comportamentelor discutabile sub aspectul moralității, condiția femeii în societatea românească, politici lingvistice etc. Iar soluții nu vor putea fi găsite decât prin conservarea, cercetarea, valorificarea și libera exprimare a elementelor esențiale ale identității etnice, într-un cadru de toleranță. Pentru că nu vom reuși să conviețuim în pace, solidaritate și coeziune fără a fi toleranți. Și nu știu de ce am impresia că societatea românească, deși s-ar vrea tolerantă, are numeroase accente de intoleranță față de foarte mulți din semenii ei.

DISCUȚII

George Schöpflin: S-a afirmat în intervenția de față ceva interesant și egalmente neclar. Încerc să citez exact: „Societatea civilă din România a devenit foarte politizată; eu nu cred că acesta ar fi rolul societății civile”. Permiteți-mi să vă întreb: Cum arată societatea civilă care este de-politizată? Mi se pare că societatea civilă poate însemna orice, este pârghia care transmite statului anumite cerințe sociale, fiind parte a procesului politic. Deci nu înțeleg ce fel de societate civilă căutați?

Hildegard Puwak: Societatea civilă ar trebui să fie partener în societate, așa cum sunt sindicatele sau partidele politice. Dar ea este foarte recentă în România, există doar de zece ani. Însă eu nu cred că acesta este rolul societății civile, de a-și impune punctul de vedere în rândurile publicului pe care trebuie să îl reprezinte în diferite forme, chiar și sub forma unor partide politice care au legături strânse cu societatea civilă. Ea trebuie să aibă mesaje echidistante în legătură cu ceea ce dorește electoratul. Dacă există o manipulare prin intermediul societății civile, nu acesta este totuși rolul ei. Personal nu sunt de acord cu manipularea pe care o exercită societatea civilă în viața politică a unei țări care are o democrație nouă.

Marius Lazăr: În situația în care partidul dumneavoastră va câștiga alegerile, vă veți asocia sau nu cu UDMR la guvernare?

Hildegard Puwak: În principiu nu avem absolut nimic împotriva unei asocieri cu oricare formațiune cu care împărtășim valori comune în program. Cred că un răspuns categoric este timpuriu de dat aici, electoratul este suveran, iar în funcție de configurația politică de după alegerile din toamnă cu siguranță se vor lua decizii. Întotdeauna pentru așa ceva trebuie să existe cel puțin doi parteneri. Noi am putea fi unul, nu cunoaștem încă poziția colegilor noștri din UDMR, care nu și-au declarat încă opțiunile în ce privește alianțele de după alegerile din toamnă.

*Teodor Meleşcanu
(Alianța pentru România)*

ROMÂNIA ÎN SPAȚIUL BALCANIC ȘI ÎN FAȚA INTEGRĂRII EUROPENE

Modelul pe care noi putem să-l avem în vedere pentru o rezolvare a relațiilor interetnice nu-l va da doar națiunea dominantă, ci și aportul celorlalte grupuri, care ar trebui să fie chemate în definiția și realizarea unei conduite de conviețuire.

Aș începe prin două observații ce mi se par esențiale. România este un stat în care se află o națiune dominantă, cea română, dar unde trăiesc și alte grupuri etnice, chiar dacă nu în proporții considerabile. Așadar, modelul pe care noi putem să-l avem în vedere pentru o rezolvare a relațiilor interetnice nu-l va da doar națiunea dominantă, ci și aportul celorlalte grupuri, care ar trebui să fie chemate în definiția și realizarea unei conduite de conviețuire. A doua observație este aceea că putem avea o discuție practic infinit de lungă în legătură cu ideea dacă există un model carthesian, dacă s-a elaborat o perspectivă care să fie aplicată apoi într-o manieră inteligentă. Personal, mă îndoiesc de acest lucru sau, mai bine spus, nu pot să sprijin o asemenea idee.

Însă trebuie să subliniem faptul că a avut loc o succesiune, o acumulare de soluții, care ar putea avea la rigoare pretenția că reprezintă un anumit model. Iar acest lucru se cuvine a fi evidențiat întrucât într-o zonă cum e cea a Balcanilor, caracterizată de foarte mulți oameni drept o zonă de naționalism tribalist, un spațiu în care conflictele sunt parcă la ordinea zilei, România a reușit să fie - lăsând deoparte câteva scurte perioade de incidente, conflicte și confruntări - o excepție notabilă. În același timp, cred că ar fi o mare eroare dacă am încerca să abordăm această temă doar prin prisma unei evaluări liniștitoare. România are un model, este o țară care s-a bucurat de succes, este total diferită de ce se întâmplă în celelalte țări din Balcani. Și cred că efortul pe care noi trebuie să-l facem este acela de a pune în lumină atât problemele reale, cât și pe cele potențiale și imediate, care pot apare în relațiile dintre majoritatea din România și diversele grupuri etnice. Aceasta ar trebui să fie sensul unei discuții care, în fond, ar putea avea rolul unei profilaxii sociale, într-un spațiu în care nu ar trebui să se mai repete ororile din Balcani.

În intervenția mea m-aș opri în mod deosebit asupra unei minorități etnice foarte bine reprezentată la noi, și anume cea maghiară. Fără intenția de a epata, aș

afirma că prezența minorității maghiare în România este un avantaj istoric incontestabil. Pentru noi, în plan economic și cultural, este clar că acest avantaj a funcționat întotdeauna și nu cred că ar putea exista în mod practic contestații la această idee. Dar trebuie să invocăm neapărat și avantajul, poate, cel mai important, cel politic. Sigur că o astfel de afirmație - menită a irita probabil pe colegii preocupați să joace cartea naționalistă și care au și ei argumente pentru referiri la un mileniu de conflicte - ar trebui mai mult explicitată. Dar aș dori să fac o precizare foarte importantă: aceste conflicte adeseori invocate nu au opus, în principal, majoritatea românească și minoritatea maghiară, ci cele două state, România și Ungaria. Or, aceste două țări au dovedit prin încheierea Tratatului Româno-Ungar că acest tip de conflict milenar se poate foarte bine încheia printr-o reconciliere istorică, care nu are nimic a-și reproșa atunci când se face referință la reconcilierea istorică de tip Germania-Franța.

Evident, ar trebui să evaluăm în câteva rânduri felul în care reușește minoritatea etnică maghiară - prin UDMR, reprezentanta ei politică - să se înscrie în evoluțiile generale ale vieții politice românești. Mă opresc în primul rând asupra ei întrucât acest grup etnic ocupă cea mai mare pondere în comparație cu celelalte națiuni conlocuitoare, fără a diminua câtuși de puțin importanța etnicilor germani sau sârbi, de pildă.

Discuția asupra legitimității UDMR și asupra necesității ca maghiarii - sau a faptului că e mai bine ca maghiarii - să facă politică alături de partidele românești, este o discuție inutilă. Au trecut deja trei cicluri electorale și UDMR a dovedit chiar și acuma în unele zone că este o formațiune politică în măsură să beneficieze de un electorat stabil. Și nu este lipsit de importanță acest aspect care, deși deranjează puțin, dovedește existența unei veritabile competiții în materie de ofertă politică.

Apoi, prezența UDMR-ului la guvernare și mai ales abordările moderate din cadrul UDMR-ului reprezintă după părerea mea o experiență pe care toată lumea n-are decât să o aprecieze. S-au dovedit două lucruri importante: venirea UDMR-ului la guvernare nu înseamnă nici autonomie pe criterii etnice, nici secesiune teritorială; s-a probat foarte clar că UDMR este o formațiune gata să intre în jocul politic potrivit regulilor democratice existente în România. Anul acesta este unul electoral și există cel puțin două elemente importante de care UDMR ar trebui să țină seama în elaborarea strategiei sale politice. 1. Așa cum au arătat și alegerile locale, după toate probabilitățile, în toamnă se va produce un balans al minorității politice în favoarea partidelor din opoziție. Se poartă deja discuții despre o mare coaliție, super-coaliție, coaliții mai mici în cadrul super-coalițiilor, dar personal cred că actuala majoritate nu va supraviețui alegerilor parlamentare ca majoritate de guvernare. Ca alternanță, există șanse reale de constituire a unei majorități de centru stânga, care va fi ponderată fără îndoială de elemente liberale importante. 2. Există de asemenea o tendință de restructurare a vieții politice românești, de

regrupări, de reuniri pe criterii doctrinare etc, iar eu cred că UDMR-ul nu ar trebui să rămână străin de aceste eforturi, pentru că până acum acest partid a aparținut unei anumite tabere politice, tabăra așa-zis democratică, anticomunistă.

UDMR-ul și-a fixat deja un loc într-o anumită zonă politică, un rol și un loc pe care, acceptându-l, i-a adus anumite avantaje, dar și dezavantaje. Trebuie să fim conștienți de lucrul acesta. Pentru mine, dacă aș fi în UDMR, cel mai important lucru în condițiile pe care le-am menționat, ar fi ca această alternanță să nu-mi afecteze drepturile câștigate și să reușesc să-mi prezerv tot ceea ce am obținut într-o perioadă în care, repet, am optat pentru o anumită tabără. Deci, cred că este extrem de important acum, pentru ca relațiile noastre să evolueze bine, ca UDMR-ul să nu se mai autoperceapă doar ca un partid politic dintr-o anumită zonă, dintr-o anumită majoritate, ci ca un partid care participă la viața politică din România, la viața parlamentară, prezentând cu prioritate interesele nu doar ale unui anumit grup etnic; să se afirme ca un partid reformator, dacă vreți, care promovează o politică liberală în domeniul economic, cu preocupări sociale și așa mai departe. Un alt aspect fundamental ar fi ca în alegerile din acest an UDMR-ul să aibă un candidat propriu prezidențial. În opinia mea, un candidat propriu este cel mai bun vehicol pentru ca UDMR-ul să-și prezinte opțiunile politice și să obțină o acceptare cât mai mare din partea populației majoritare.

În încheiere, ar trebui discutate și relațiile dintre majoritatea românească și minoritatea romilor. În primul rând trebuie să înțelegem că este nevoie ca statul să poarte un dialog permanent, atât la nivel central, cât și local în cadrul acestor relații. Și nu oricum și cu oricine, ci cu structurile tradiționale ale romilor. Nu neg rolul unor formațiuni politice ale acestei etnii care, după cum se constată, sunt mai multe decât partidele românești. Dar cred că nu este serios să invocăm discuțiile cu reprezentantul grupului minoritar al romilor în parlament, care finalmente nu știm pe cine reprezintă, dar, indiferent de respectul pe care îl purtăm, cred că acest dialog trebuie, în mod obligatoriu, dublat de unul cu structurile tradiționale, cu cei care sunt de fapt factori de opinie și decizie. În foarte multe comunități locale ale romilor, conducătorii tradiționali ai acestor structuri sunt de facto principalii diriguitori. Al doilea lucru ce trebuie făcut este eliminarea prejudecăților în legătură cu această etnie. Din păcate, relațiile cu minoritatea romă sunt foarte mult afectate de modul în care presa română "liberă" relatează anumite evenimente. De cele mai multe ori, când vă uitați prin ziare, vedeți că „țigani” sunt cei care omoară, care fură și așa mai departe. În mod evident, acest tip de tratare a relației cu o anumită minoritate nu face decât să conducă și mai mult la inocularea ideii că dacă în România se întâmplă o infracțiune, ea este neapărat sau în cele mai multe cazuri opera unui roma. Dar să nu uităm, vorba lui Caragiale, că avem și noi, nu numai ei, faliții noștri, la fel de predispuși la infracționalitate, iar prin a unilateraliza aspectul cred că facem un mare deserviciu acestei relații.

Pe de altă parte, trebuie mult mai mult realism din partea senatului român în ceea ce privește integrarea socială completă, definitivă și stabilă a etniei romilor în România, și mai ales printr-un plus semnificativ de instrucție școlară. Apoi, ar trebui sprijiniți și încurajați cât mai mulți romi în a-și construi o carieră profesională, inclusiv în administrație, poliție, avocatură, justiție etc, și de ce nu chiar din punct de vedere economic în cazul unor meserii tradiționale. Acesta ar fi în opinia mea unul dintre cele mai importante elemente pe care trebuie să le luăm în vedere atunci când dorim să edificăm un viitor model de reconciliere etnică.

În ceea ce privește relația cu minoritatea germană din România, lucrurile par mult mai așezate și lipsite de temeuri susceptibile de a evidenția posibile stări conflictuale. Mai mult chiar, anul acesta a avut loc un fenomen care merită să fie subliniat. În cadrul alegerilor locale dintr-un oraș important, precum Sibiu, a fost ales primar un reprezentant al etniei germane, care prin voturile conaționaliilor lui n-ar fi putut să iasă nici măcar consilier la primărie. Există deci un fenomen care trebuie explicat, iar acest lucru a devenit cât se poate de simplu. Cert este faptul că unul din grupurile etnice cu o prezență numerică deloc semnificativă a reușit să creeze o relație foarte stabilă cu majoritatea. Iar în ce privește politica guvernamentală a statului german față de co-etnicii care trăiesc în granițele altor state, aceasta este după părerea mea cea mai corectă la nivel european. Statul german nu ajută minoritarii germani din străinătate: statul german sprijină toate comunitățile în care există și trăiesc și reprezentanți ai comunității etnice a germanilor. De aceea, locuitorii Sibiului, alegând un primar de etnie germană, speră nu numai în eficacitatea calităților lui personale, dar și în sprijinul ce l-ar putea obține în dezvoltarea urbei lor, mai ales în privința introducerii într-un circuit turistic pe care îl merită, dar care este și producător de prosperitate.

Toate aceste elemente invocate până acum indică în mod evident faptul că în România s-a pus deja în practică un model propriu de conviețuire, care poate - și trebuie - să servească și celorlalte state balcanice.

DISCUȚII

Întrebare: *Ați fost multă vreme ministru de externe al României și sunteți cunoscut pentru diplomația dumneavoastră. Aș dori totuși să comentați ideile referitoare la o posibilă federalizare a României, concept despre care s-a vorbit mult, mai ales ca o stare de idealitate, dar și ca un lucru posibil în viitor.*

Teodor Meleșcanu: *Problema nu este deloc simplă, iar orice debut în astfel de discuții capătă o alură destul de incomodă. După părerea mea, ideea de a face acum din România un stat federal este ceva utopic și superfluu. Un stat federal nu se creează oricum și în nici un caz nu se creează. Cele existente în Europa s-au for-*

mat ca urmare a unei aglutinări a diverselor comunități care au dorit să trăiască, să se apere și să progreseze împreună. Așadar, ideile de federalism nu se fac cu creionul pe hârtie. Numai Iosif Visarionovici Stalin trasa hărțile politice în această manieră. Statele federale apar în urma unor procese istorice, sociale, economice foarte complexe. Aș vrea totuși să ofer și un mesaj foarte clar: va exista o federalizare a României, o federalizare care sperăm să se realizeze cât mai curând prin integrarea României în Uniunea Europeană. Acest lucru va impune pe de o parte un proces foarte clar din partea noastră, de acceptare a unor competențe care nu sunt puține, dar și de cedare în anumite aspecte. Iar un al doilea element de tip „federalizare” va fi și acela de colaborare la nivelul regiunilor europene. Pe de altă parte, deja simțim că și în România e nevoie de o creștere a autonomiei locale și de o descentralizare accentuată, de aplicare a celebrului principiu al Uniunii Europene, cel al subsidiarității.

Întrebare: *Ca bun cunoscător al realităților din România, și în special al celor din județele Covasna și Harghita, cum vedeți normalizarea climatului conviețuirii interetnice în această zonă, în consens cu ceea ce se întâmplă în Europa.*

Teodor Meleşcanu: *Există în spațiul transilvan un proverb care spune: ”ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”. Probabil că o să-l apreciați ca pe o constatare simplistă, dar înțelepciunea aceasta populară m-a determinat, cel puțin pe mine, să fac posibilă aplicarea unui dublu standard. Pe de altă parte, lucrul cel mai important pentru mine este să ne înțelegem cu toții, indiferent de proporțiile etnice în care ne aflăm într-o regiune sau alta. Dar în mod special să manifestăm toleranță, chiar o atitudine favorabilă, specială, acolo unde există grupuri de minoritari. Sigur că e foarte important din punctul meu de vedere ca românii din Harghita și Covasna să aibă în primul rând reprezentare politică. Nu vă ascund că am primit ca pe ceva deosebit constatarea că în județul Harghita Partidul Alianța pentru România este singurul partid românesc care a obținut 6 mandate în Consiliul Județean. Și a obținut acest rezultat în condițiile în care toate celelalte partide din România au făcut celebra alianță, pentru ca finalmente să nu obțină nici un mandat. De aceea, cred că lucrul cel mai important este să avem reprezentare politică, iar aceasta nu se realizează decât printr-un mesaj politic echilibrat și moderat. Numai acest mesaj ne va permite să strângem voturi nu numai de la români, care sunt puțini, ci și din partea etniei majoritare în județele respective.*

Un alt lucru care mi se pare esențial - și vă rog să nu faceți vreo comparație cu referințele mele la o altă etnie - este acela că sunt necesare programe economice și sociale speciale pentru populația de acolo. Și nu mi se pare deloc ieșit din comun faptul ca la nivelul președinției române, la nivelul guvernului să existe consilieri, reprezentanți speciali din zona respectivă.

Întrebare: Pentru că vorbim de viitor, și este bine să facem acest lucru, ce părere aveți despre românii basarabeni, refugiați în România, care au lăsat dincolo de Prut case, pământ etc și care nici la un deceniu de la revoluție nu-și pot recupera absolut nimic, cu toate încercările făcute? Legea „Lupu”, de pildă, nu prevede pentru acești români basarabeni nici un drept. În aceeași situație se află și bulgarii din Cadrilater, care se luptă și ei de 10 ani printr-o asociație. Deci cum se vor rezolva în viitor problemele acestei categorii de români?

Teodor Meleșcanu: Chestiunea aceasta este o problemă reală și afectează un număr destul de mare de oameni. Pentru noi rezolvarea ar consta în două modalități distincte: 1. Includerea acestui principiu și acestor obligații în tratatele bilaterale cu Moldova și Ucraina. Nu vă ascund că una din rezervele pe care le-am avut față de aceste tratate este și neîncluderea și nerezolvarea - măcar în principiu - a acestor probleme ale proprietăților. 2. Folosirea de către noi a tot ceea ce reprezintă instrumente europene, de la Consiliul Europei până la toate celelalte instituții, pentru ca dreptul la proprietate să fie respectat și restabilit nu numai în România, dar și în celelalte țări, pentru românii care au trăit sau au avut proprietăți acolo.

Luminița Cioabă: Centrul de Cercetare a Relațiilor Interetnice, în cadrul unui sondaj intitulat Etnobarometru, a afirmat că populația majoritară nu este de acord în proporție de 40% ca romii să trăiască în această țară. Care este părerea dumneavoastră despre acest fapt?

Teodor Meleșcanu: Indiferent care ar fi stările sufletești și modul în care diverși români se raportează la aceste relații, problema nu poate fi pusă în termeni absoluți. Nu există nici o instanță care să hotărască cine poate să trăiască în România și cine trebuie să plece. Deși nu consider că România este un stat multinațional, totuși este o țară în care trăiesc cetățeni români de diverse etnii. Și un criteriu este fundamental: cetățenii României au cu toții aceleași drepturi și obligații indiferent de etnia din care fac parte. Unul dintre cele mai importante aspecte pe care trebuie să le rezolvăm este acela de a înțelege că nu există nici un fel de contradicție între loialitatea tuturor cetățenilor față de statul român și loialitatea față de propria etnie, de moștenirea culturală etnică. În condițiile în care cineva ar spune unui cetățean român de altă etnie că nu are ce căuta aici, că nu are drepturi, atunci în mod firesc va fi afectată loialitatea acelui cetățean față de stat. România trebuie să asigure egalitatea pentru toți cetățenii ei, indiferent de etnia din care fac parte. Însă conform datelor din Etnobarometru, rezultă că 53% din români sunt de acord ca romii să trăiască unde doresc, în vreme ce maghiarii s-au exprimat astfel doar în proporție de 46,8%. Sondajele trebuie folosite cu grijă. Dar, după părerea mea, este clar că majoritatea populației românești are o atitudine corectă.

Irina Culic: Datele din Etnobarometru, la care s-a făcut referință, provin dintr-un instrument de investigație sociologică și adesea, noi, sociologii, ne asumăm riscul ca rezultatele să nu fie interpretate corect de politicieni și jurnaliști sau de cei care nu sunt de specialitate. Instrumentul respectiv e alcătuit pe o scară graduală, prin care încercăm să măsurăm în ce pondere diferitele etnii acceptă proximitatea celorlalte etnii. Cel mai adesea se măsoară anumite stereotipii, care există despre aceste etnii, și în nici un caz nu exprimă o opțiune. Deci, cifrele respective trebuie interpretate ca măsură a unor stereotipii sau prejudecăți împotriva etniei roma, dar în nici un caz ca o expresie activă a celorlalte etnii, de a elimina etnia roma. În nici un caz nu este implicat statul în exprimarea unor stereotipii sau prejudecăți care există la un anumit nivel subiectivist, la nivelul indivizilor și la nivelul comunităților, dar în nici un caz la nivel guvernamental sau de organizații civile. Și încă ceva: procentele respective pentru cele patru scale graduale nu sunt însumabile, deci nu trebuie să dea 100%.

Marius Lazăr: În situația în care partidul dumneavoastră va câștiga alegerile, vă veți asocia sau nu cu UDMR la guvernare?

Teodor Meleșcanu: Evident, da! Și lucrul acesta din mai multe motive. În primul rând, participarea UDMR-ului la guvernare s-a dovedit pozitivă. Apoi, așa cum am afirmat deja, prezența minorității maghiare în România este un avantaj. Pe de altă parte, la guvernare se stabilește împreună un program, niște obiective, iar UDMR-ul este un partener care respectă angajamentele asumate. Iar un alt argument este acela că UDMR este singurul partid politic de până acum cu care am făcut la nivel local înțelegeri, cu rezultate deja vizibile.

György Tokay
(Uniunea Democrată Maghiară din România)

PROBLEME ALE RELAȚIEI MAJORITATE-MINORITATE

Prin această participare directă la actul guvernării, UDMR și-a asumat și riscuri, dar importante sunt rezultatele, faptul că România a câștigat enorm în credibilitate și a mai șters din stigmatele ce-i umbreau trecutul recent.

Se tot vorbește despre un model al relațiilor interetnice în România, însă conceptul în sine, așa cum este prezentat, este imperfect, poate descrie mai curând o apropiere a problemei, dar nicidecum nu corespunde întru totul exigențelor teoretice pe care le presupune. În primul rând cu toții suntem niște minoritari, cu toții ne încadrăm în acest univers care ne face diferiți de alții. Unii sunt fumători, alții, cu mult mai mulți, nu practică această îndeletnicire; eu sunt protestant, cei mai mulți din această țară aparțin de biserica greco-ortodoxă; sunt mulți bărbați în România, dar și mai multe femei etc, etc. Cu alte cuvinte, avem de-a face cu multe grupuri minoritare, iar dacă ne gândim mai bine, la urma urmei toată lumea e altcineva, numai eu sunt eu. Omul se naște în această postură de minoritate. Este extraordinar, o senzație de disconfort care te cuprinde când mergi, presupun, încă de la grădiniță și constai existența în jurul tău a altor minoritari, deosebiți de tine prin fel și fel de tabieturi, înfățișare fizică, practici religioase, educație familială etc. Constați că ești într-o minoritate înspăimântătoare. Abia după ce începi să comunici pentru prima dată cu cel ce stă lângă tine în bancă, imaginea începe să se schimbe, să devii diferit - în cazul cel mai rău -, dar nu minoritar. Devii tu. Și aceasta este ideea de la care ar trebui pornit, empiric, în analiza relației majoritate-minoritate.

Personal sunt împotriva noțiunii de minoritate, deși am fost ministru pentru problemele minorităților naționale. Probabil de aceea. Este un lucru, o relație, o stare psihică ciudată. De altfel, privind diversele sondaje de opinie, și îndeosebi acest din urmă *Etnobarometru*, unde una dintre întrebări are în vedere etnocentrismul, iar întrebarea este pusă cam în felul următor: „Nu-i așa că națiunea maghiară (română, evreiască etc) a fost atât de crunt lovită de istorie?” La care, majoritatea, au răspuns: „da, chiar așa este”. „Nu-i așa că toate acestea au dus la...?” „Da, așa este”. Nu este un lucru rău în aceasta, că ne vedem ca o entitate specială, pentru că toți suntem

entități speciale, numai că trebuie să ne obișnuim și cu entitatea celuilalt, cu specificul, diversitatea celuilalt.

A trecut un deceniu în decursul căruia UDMR-ul a încercat să explice și altora identitatea sa, ce dorește și cum vede viitorul acestei țări în care trăim cu toții. Dar parcă mereu s-a lovit de eșecuri, și iar a încercat să explice, și din nou eșecuri. Exemplul evenimentelor de la Târgu Mureș a dovedit acest lucru, dar mai ales faptul că și românii au de pierdut atunci când privesc lucrurile pripit vizavi de concetățenii maghiari. Abia în ultimii trei-patru ani putem vorbi doar de câștigători, prin faptul că UDMR și-a asumat răspunderea guvernării după o perioadă nu prea ușoară, după cum știți, și cu rezultatele care se văd deja. Evident, prin această participare directă la actul guvernării, UDMR și-a asumat și riscuri, dar importante sunt rezultatele, faptul că România a câștigat enorm în credibilitate și a mai șters din stigmatele ce-i umbreau trecutul recent.

În fapt nu numai etnia maghiară a câștigat ceva, ci cu toții, chiar dacă din punct de vedere al programului UDMR problema autonomiei locale, a universității în limba maghiară și alte câteva deziderate au rămas încă pe o linie de așteptare. Iar dacă ne referim la greșeli, atunci trebuie să ni le însușim cu toții, pentru că am fost laolaltă indiferent de sensul actelor decizionale. Este aceasta marea problemă, de a stabili linia de demarcație între *trial* și *error*, pentru că deși politica încercărilor trebuie să pornească de la un consens minimal național, de la recunoașterea valorilor comune, totuși acest lucru nu s-a întâmplat. Nu vom depăși această fază de *trial and error* până când nu vom avea un set de valori minimale în ceea ce dorim să facem. Iar acest set este nevoie să-l includem într-o sferă mult mai mare, a dezideratelor la scară națională, pentru a avea imaginea clară a direcției spre care vrem să se îndrepte România. Dar pentru aceasta trebuie depășită faza declarațiilor de bune intenții, parodia discursurilor înflăcărâte, pentru a pune în practică mecanismele viitorului edificiu statal.

Cum se poate totuși că în acești zece ani rezultatele sunt atât de modeste? Un exemplu de *trial and error*. Am emis două ordonanțe de urgență, una cu privire la învățământ, cealaltă în legătură cu modificarea legii administrației locale. Guvernul a luat un avânt și a validat aceste ordonanțe care, ajungând la următorul nivel, al parlamentului, în sensul că trebuiau acceptate, în lipsa consensului național (nici măcar într-o coaliție guvernamentală nu exista un consens minimal) s-a soldat cu discuții interminabile. Cam de acest tip au fost mecanismele care au făcut ca proiectul armoniei naționale să parcurgă pași mărunți în acceptarea diversității și punerii în practică a valorilor minimale solicitate de o parte a populației acestei țări.

Așadar, cu toate progresele realizate în conlucrarea dintre minoritate și majoritate, a acceptării diversității ca factor important de evoluție pozitivă, România se află încă în căutarea unor pârghii mai elevate de gestionare a raporturilor cu celelalte grupuri. Indiferent cât ar părea acum de dificil sau de neplăcut acest lucru, el reprezintă singura cale de urmat în perioada hotărâtoare care ne așteaptă.

DISCUȚII

Întrebare: *Ideea multiculturalității și a pluralității apare într-o lumină deosebit de atrăgătoare. Însă dacă propovăduim în termeni atât de frumoși acest ideal, pe care ni-l dorim și noi, ca români, de ce în județe precum Harghita și Covasna copiii de grădiniță sau de școală medie au fost despărțiți pe criterii etnice? De ce același lucru se petrece și la nivelul învățământului superior? În felul acesta se propune o enclavizare, o separare, deși - după cum afirmați - între români și maghiari există o armonie indiscutabilă. Problema este: când suntem sinceri, când dorim o multiculturalitate în viața de toate zilele, așa cum se realizează în mod spontan, fără nici un fel de intervenție politică, sau atunci când se cere cu atâta pasiune, cu atâta tenacitate, să ne despărțim în toate chipurile, la școală, căminul cultural, la muzee etc.*

György Tokay: *Mă tem că nu e o întrebare, ci o philipică foarte vehementă. Trebuie să vă dezamăgesc, dar am fost și voi fi mereu sincer. Însă părerea mea este diferită de a dumneavoastră în ceea ce privește școala, modul cum trebuie să arate o școală și o universitate. Eu încerc să oglindesc părerea acelor alegători pe care îi reprezint în parlament, în guvern, oriunde mă așează destinul. Electorii mei au trecut printr-o experiență traumatizantă în anii comunismului. Exact în acea perioadă au fost aceste școli unificate, să zicem, iar experiența a lăsat amintiri neplăcute în memoria noastră. Dumneavoastră, aparținând majorității, n-ați trecut printr-o atare experiență. A doua problemă este voința plătitorului de impozite, a contribuabilului, care pentru mine este lege. Eu pledez în sensul dorințelor lui și nu ale statului. Aceasta este răspunderea mea. Opiniile noastre sunt complet diferite. Nu spun că eu am dreptate, ci doar că nu suntem de acord asupra acestor chestiuni.*

Cornel Armășan (ziarul „Curierul Național”). *Care este ținta finală, scopul activităților îndreptate spre promovarea multiculturalismului, a diversității etnice? Este acest scop final integrarea în structurile statale consemnate în tratatele internaționale existente la ora actuală sau este autonomia administrativă și politică a etniilor în cauză?*

György Tokay: *„Scopul final”, „soluția finală”, îmi par expresii ce trezesc amintiri neplăcute ce țin de un regim desuet. Promovarea multiculturalismului, a diversității etnice, este un proces prin care trebuie să treacă societatea umană - evident, și România -, alcătuită din indivizi foarte diverși nu numai prin apartenența etnică, ci printr-o sumă de alte caracteristici pe care le-am invocat mai sus. Dar dacă doriți să aflați „ținta noastră finală”, atunci aceasta ar fi ca toți oamenii din această țară să se simtă acasă, liberi și prosperi, indiferent de etnia declarată.*

Întrebare: *György Tokay a afirmat că este pentru multiculturalitate, dar împărtășește*

aceeași opinie și pentru intercultură?

György Tokay: *Trebuie să fac o mică rectificare. În intervenția mea n-am pronunțat aceste cuvinte, nici inter-, nici multi-. Eu vorbeam de minoritate-majoritate, despre comunități, și nu despre multiculturalitate sau interculturalitate. Aceste noțiuni, concepte, care sunt de-a dreptul atractive, au o mare lacună, și anume că nu sunt destul de riguroase. Nu sunt filosof, nu sunt cercetător, sunt un simplu practicant în materie. Eu aș folosi conceptul de comunități integrante, iar dacă integrare înseamnă inter-, atunci prefer interculturalitate.*

Radu Gheciu
(Partidul Social-Democrat din România)

STRĂINUL SAU VENETICUL ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Destinul minoritarilor este de a participa la două culturi, cea a propriei etnii și cea a populației majoritare.

Voi începe prin a relata două episoade, unul trăit de mine, celălalt văzut pe un post de televiziune, ambele deosebit de sugestive în cadrul tematicii de față. Cu doi ani în urmă au avut loc alegeri parțiale într-o comună din județul Galați care, după cum se știe, este o zonă compact românească. Eram în căutarea unui candidat. Mi s-a vorbit despre o persoană, am cerut o referință, două, mi se spunea “da, e băiat bun într-adevăr, așezat la casa lui, dar e venetic”. Eu, care știam ceva despre patriotismul local, ziceam: “Ah, e stabilit de curând în localitate?” “Nu, e născut aici”. “Atunci? A fost plecat la studii, a călătorit, s-a întors?” “Nu, a trăit aici tot timpul”. “Și cum de este venetic?” “Păi, zic ei, taică-său a venit de la Tecuci”. Era a doua generație în localitate și nu era acceptat. Al doilea episod este în legătură cu un mic reportaj văzut la televiziune, despre un american Jimmy Foster care, îndrăgostit de o româncă, s-a căsătorit cu ea și s-a stabilit într-un sat din județul Arad. Reportajul surprindea diverse aspecte din viața lor cotidiană, cum cresc copilul (care vorbește românește) etc. Soția, întrebată cum merge căsnicia, cum se simte în localitate, a răspuns cât se poate de dezinvolt: “Da, e bine, dar oamenii, fiindcă mă știu căsătorită cu un american, oamenii mă privesc mai altfel”.

Aceste două episoade ne trimit la un arhetip, care vine încă din epocile îndepărtate ale preistoriei și care, probabil, că e prezent și în tragedia greacă, cum este cazul străinului din *Electra* de Sofocle. Străinul, adică necunoscutul, este o apariție suspectă, neverificată, nesigură. Străinul este cel care se prezintă a fi diferit, față de care trebuie să fii precaut, care este un dușman potențial. În vechea limbă de lemn, naționalistă, folosită pe vremea tinereții mele, dar care se folosește și acum prin expresia: “străin de neam și de lege”, această stare de fapt este aproape consfințită. Cine este străinul de neam și de lege? Cel de altă etnie și religie, înainte de toate. Din păcate, această suspiciune face încă parte din mentalul colectiv în țara noastră și voi reveni asupra acestui aspect.

Voi expune acum, pe scurt, punctele de vedere doctrinare ale Partidului Social Democrat în această problemă. Partidul ce-l reprezintă afirmă că drepturile minorităților constituie un principiu fundamental al oricărei societăți democratice, că protejarea acestor drepturi este unul din factorii de bază ai drepturilor omului.

Ca social-democrați, afirmăm că există principii care nu pot fi niciodată încălcate printr-o decizie a majorității, fie această încălcare validată prin alegeri, referendum, prin orice fel de proceduri așa-zis democratice. Aceste drepturi inatacabile sunt drepturile omului, loialismul, toleranța. Altfel, orice acțiune împotriva lor indică faptul că nu avem de-a face cu o democrație. A proteja drepturile minorităților conduce la respectarea democrației. Între acestea, dreptul cetățeanului de a se autodefini ca aparținând unei etnii, majoritară sau minoritară, unei minorități lingvistice sau religioase, este fundamental, și considerăm ca inacceptabile presiunile de orice fel care ar îngredi această libertate. Suntem, în principiu, împotriva clivajelor pe criterii etnice și lingvistice, dar suntem totodată pentru universitatea multiculturală româno-maghiaro-germană. Considerăm că învățământul, inclusiv cel cu limbile de predare ale minorităților, nu pregătește elevi și studenți pentru a fi numai în serviciul populației minoritare. Noi nu construim o Românie a getto-urilor lingvistice. Ei, tinerii care învață în aceste sisteme de învățământ specifice, trebuie să se aplece în largul lor pe întreg teritoriul țării. În fond, destinul minoritarilor este de a participa la două culturi, cea a propriei etnii și cea a populației majoritare. Și îndrăznesc să afirm că Imperiul Austro-Ungar a reprezentat într-o anumită măsură o bună și încă frumoasă experiență asupra căreia merită să reflectăm, mai ales în ceea ce privește destinul popoarelor care s-au aflat în dependență față de puterea de la Viena, pentru că - de pildă - aristocrația maghiară și guvernul de la Budapesta au practicat o politică de asimilare. Prin urmare, principiul nostru este: integrare da, asimilare forțată nu. Și în plus, libertate totală de opțiune a individului, respectiv a părinților pentru copii. Orice presiune într-un sens sau altul, fie ea din partea statului sau a grupului comunitar, este condamnată.

Totodată, suntem în favoarea autoadministrării și credem că legislația actuală a mers bine în acest sens, iar rezultatele alegerilor locale arată că în fapt populația majoritară dintr-o zonă sau alta își spune cuvântul decisiv în administrația locală. Dar mai trebuie spus ceva. Realitatea demografică face ca anumite zone sau localități să fie conduse de reprezentanții aleși ai unei minorități. Drepturile minorităților implică pentru aceasta obligația legală și morală ca, la rândul ei, în aceste județe sau localități în care minoritatea etnică devine majoritară, administrația să manifeste aceeași toleranță și cooperare cu locuitorii de alte etnii, care prin excepție devin minoritari într-un asemenea caz.

Manifestările de intoleranță, opțiunea segregăției, obsesia omogenității etnice, pe care nu o acceptăm la scară națională, nu trebuie să fie acceptată nici la scară locală. Și asemenea fenomene, cum a fost cazul de la Odorheiu Secuiesc, nu au nimic comun cu drepturile minorităților și ar trebui să fie condamnate fără echivoc. Aș mai spune că concordia interetnică se bazează pe un echilibru dificil, foarte fragil uneori, cum a fost în Iugoslavia, un echilibru între trei elemente care pot intra oricând în conflict. Tragedia de la Kosovo este un exemplu de reper al acestui echili-

bru și care nu se va petrece la noi, o spun cu toată tăria pentru un simplu motiv: în Iugoslavia s-a petrecut ceva ce eu numesc trădarea titoismului, adică retragerea unor drepturi culturale ale naționalităților, drepturi câștigate, în vreme ce în societatea românească merge mai încet, mai cu imperfecțiuni, dar merge în direcția bună. Asta este diferența esențială dintre societatea iugoslavă și societatea noastră, și este motivul pentru care la noi nu va fi niciodată un Kosovo.

În general, UDMR-ul aflat la guvernare este perceput ca un factor de revendicare a unor drepturi pe care exponenții politici ai minorității maghiare le socotesc legitime. Dar UDMR-ul nu este numai vectorul revendicării specifice. Din fericire, printr-o foarte bună politică de resurse umane, UDMR-ul a pus la dispoziția țării, la dispoziția administrației locale și centrale, o serie de oameni valoroși, cu reale calități în gestionarea treburilor statului. UDMR-ul iese din monotematismul său, dovedește că nu este doar un partid monotematic, ci are capacitatea să-și asume răspunderi ale întregii societăți românești sau ale comunităților locale, chiar dacă nu are nici o componentă etnică responsabilă respectivului demnitar. Și, ca să fiu clar, trebuie să vă dau totuși două nume, oameni pe care îi cunosc foarte bine: Iuliu Bara, fost secretar de stat la Ministerul Muncii, care acum are o funcție similară la guvern, în centrul guvernului; și admirabilul subprefect de București, Iosif Ceglédi. Iată că un partid, care reprezintă în fond doar 7% din populația țării, posedă oameni foarte capabili, pe care îi pune la dispoziția întregii țări, iar acest lucru merită să fie conștientizat.

Toate acestea sunt semne de omogenizare a trăsăturilor sociale, de estompare a neîncrederii față de străini. De altfel, modurile și sferile de manifestare a încrederii și a necomunicării merită o analiză. Voi face referire la un sondaj de opinie, finalizat de Institutul Metro Media din Transilvania, care a pus o întrebare foarte incomodă, această întrebare regăsindu-se și în *Etnobarometru*, deși altfel formulată, iar din păcate răspunsul este asemănător. Sigur, cifrele nu sunt aceleași, nici întrebarea nu era la fel formulată, dar au o tendință extrem de negativă. Această remanență a fricii față de străini, față de cel diferit, există în societatea românească. Mă voi referi numai la patru cazuri: maghiarii, evreii, romii și greco-catolicii. Întrebarea sună așa: „pe cine nu ați dori ca vecini, locuitori sau vecini de apartament?” La scară națională sunt respinși, nedorți ca vecini, în primul rând bețivii, în proporție de 81%, foștii pușcăriași 80%, homosexualii 67%, și apoi vin minoritarii, romii 62%, maghiarii 25%, evreii 22%. Prima concluzie care trebuie să fie trasă de aici este că minoritarii sunt un rău mai mic decât homosexualii, dar sunt totuși un rău. Așa sunt percepuți. Lucrurile se complică dacă vedem analiza pe provinciile istorice. Și iată că vecinătatea maghiarilor stârnește destul de puține temeri în Transilvania - 12%, numai 15% în Banat, 17% în București, 33% în Dobrogea, Moldova, Muntenia și 37% în Oltenia. Asta ce arată? Că acolo unde românii trăiesc realitatea conviețuirii interetnice, cu siguranță și unele experiențe negative (ceea ce explică 12-15%),

teama scade. În schimb, ca efect al propagandei duse de unii oameni politici din unele partide, de unii publiciști, spăima este instalată în regiunile - cum zicem noi - din Vechiul Regat. Am fost întrebat într-o comună din Galați: „ce faceți d-le în parlament, vindeți țara ungarilor?” Da, asta facem noi în parlament, vindem țara ungarilor, pentru că așa se vede într-o comună din Galați.

Evreii sunt considerați ca motiv de temere, ca vecini, de numai 10% din bucureșteni, 15% din transilvăneni, 16% din bănățeni, 25% din moldoveni, 30% din munteni, 32% din olteni. Dar populația evreiască este în continuă scădere, așa putea spune că numărul ei este insignifiant, și totuși există aceste procente de, să zicem, antisemiți. După cum se constată însă, avem și aici de-a face cu nivele diferite de culturalitate, de informare, mai înalte în Banat și Transilvania, dar și cu un antisemitism remanent, absurd în restul țării.

Lucrurile devin într-adevăr grave când este vorba de romi, unde scara la media națională este de 62% în toate provinciile, iar respingerea este mai mare de 50%: 51% în București, cel mai mic procent, de 54% în Transilvania, 57% în Banat, 66% în Oltenia și Muntenia, 67% în Moldova. Sigur, poate este o chestiune de percepție, însă trebuie văzut dacă nu sunt și niște cauze. Ele nu pot fi ocolite. Poziția partidului nostru și a mea personală în problema acestei minorități, cu tot respectul și cu toată durerea trebuie să spun, este faptul că ea pune probleme severe de socializare, este o minoritate în cadrul căreia unii locuitori au adesea un comportament violent, atât în interiorul comunității lor (bande rivale), cât și în relațiile cu restul populației. Este o minoritate în interiorul căreia există o polarizare extremă a stării economice, sunt foarte mulți săraci, dar sunt și grupuri bogate, iar acest lucru contribuie la o rată înaltă a infracționalității, de la micile încălcări ale legii la marea criminalitate organizată. Eu cred că în această privință, este necesară o abordare lucidă a situației, o abordare precaută, din care să reiasă foarte clar că nu este incriminată etnia, nu este pedepsit un individ pentru că face parte din acest grup, ci fiindcă a încălcat legea. În sfârșit, trebuie o colaborare mult mai strânsă între instituțiile statului și liderii etniei care au o răspundere morală pentru comportamentul concetățenilor lor.

DISCUȚII

Maria Ciobanu Bălcan: *Dacă partidul ce-l reprezentați ar ieși victorios în alegerile din toamnă, ce ați face pentru copiii din Covasna și Harghita, care nu au școli românești în satul lor și străbat în zi de vară sau de iarnă kilometri întregi până la o școală apropiată în limba română? Ce ați face pentru aducerea cărții românești în Covasna și Harghita, care lipsește aproape cu desăvârșire în librării și în biblioteci mai ales, pentru că mi-au spus chiar profesorii maghiari că pentru examenele care trebuie date nici maghiarii nu au cărțile de limbă română, care le-ar fi necesare și binevenite? Cum*

ați proceda pentru a se reveni la o stare normală, ca obiectele de patrimoniu din fostele muzee județene, obiecte românești, care au ajuns în depozite și foarte puține pot fi văzute în Muzeul Național Secuiesc, să fie din nou puse în valoare?

Radu Gheciu: *Este problema pe care am enunțat-o, a majorității care devine minoritate în anumite zone. Trecând peste faptul că sunt convins că și domnul ministru Andrei Marga, care este ardelean, manifestă sensibilitate față de această chestiune, știu totuși că este o problemă delicată, știu că sunt distanțe mari și este zonă montană, și de aceea trebuie găsită o soluție. Sunt convins că și actualul guvern și actualul minister are în atenție această chestiune. În ipoteza că vom fi la guvernare într-un fel sau altul și că vom avea aceste responsabilități, lucrurile nu vor fi neglijate. În legătură cu muzeul - pot să vă spun cu caracter de principiu - noi suntem pentru integrare, nu pentru segregare. Suntem pentru valorificarea, pentru punerea în valoare a patrimoniului cultural al fiecărei etnii, dar nu în mod necesar în antiteză cu alte etnii sau cu populația majoritară.*

Dorin Sărăgeanu: *Făcând apel la propria memorie, îmi aduc aminte că acum vreo 30 de ani, când eram în școală, aveam colegi romi și mie nu mi se părea nimic deosebit, chiar dacă o vreme am stat cu unul în bancă. Romii nu erau percepuți ca ceva rău. Acuma nu sunt un glorificator al comunismului, dar după revoluția din decembrie 1989 romii sunt totuși foarte prezenți. Ieri, spre exemplu, eram în mașina 105 și s-a suit un grup de vreo 10 reprezentante ale acestei etnii, cu copiii în brațe, și au periat pur și simplu toate buzunarele călătorilor, după care lumea revoltată le-a huiduit și le-a dat jos din vehicol. Totuși, cine credeți că ar trebui să rezolve problema romilor în România: școlarizarea, educația, culturalizarea?*

Radu Gheciu: *Trebuie să avem în vedere mai mulți factori. Sunt factori educaționali, dar ei acționează în timp, pe termen lung. Fenomenele de care vorbiți pot fi explicate prin ceea ce un ziarist de mare talent pe care toți îl cunoaștem, Cristian Tudor Popescu, denumea disoluția autorității statului. Cu alte cuvinte, unele persoane din această etnie - dar nu numai - trec la fapte antisociale care nu sunt reprimare cum trebuie. Ordinea în stat trebuie reintrodusă, legea trebuie respectată. Delinventul, infractorul sau contravenientul trebuie pedepsiți imediat și aspru, iar în felul acesta se va diminua infraționalitatea. Asemenea fenomene antisociale produc indignare, ceea ce explică procentul de 2/3 din populația românească care respinge etnia romilor. Dacă rata infraționalității va scădea, atunci se va instala încetul cu încetul și încrederea.*

Ion Ionel: *Am asistat la un moment dat la o mare categorisire a infracțiunilor. Priviți însă și în grădina celuilalt, să vedeți câte furturi, câte devalizări ale băncilor, în care nu sunt implicați romii. Apoi, se tot vorbește de „globalizarea sărăciei”, îndeosebi în legătură cu această etnie. De unde atâta sărăcie? Datorită unor discriminări seculare.*

Și n-aș dori să continui în acest registru, însă o chestiune se impune: rezultatele acestor fapte, ale situației romilor, consecință a unor politici ale statului român din timpul lui Ceaușescu, care n-a fost un stat egalitar, dar totuși unul ca mine a reușit să facă facultatea, să fie om - e o excepție, însă excepția întărește regula; deci nu cumva acum statul român nu face suficiente eforturi pentru depășirea decalajului din toate punctele de vedere, ca să nu mai existe un pericol social? Noi ținem la identitatea noastră culturală, promovăm interculturalitatea ca prim pas spre multiculturalitate. Promovăm relațiile de bună vecinătate și, ca orice etnie, avem și noi uscăturile noastre, dar avem și oameni cu care chiar România se poate mândri.

Radu Gheciu: *De fapt care este întrebarea? Dacă statul face destul? Nu cred că a fost o politică deliberată de persecutare a romilor și a altor naționalități. Asta a dus-o mareșalul Antonescu. Și este neliniștitor pentru mine că au apărut în societatea românească oameni care îl regretă pe acesta. Nu, regimul comunist a avut destule păcate, chiar dacă n-a dus o politică deliberată de persecutare a romilor, iar guvernele din 1990 până acuma au făcut cât s-a putut face. Pentru că șirul întrebărilor poate continua: s-au dat pensii destul de mari, s-au făcut destule pentru învățământ - nu poate asigura acel 4% care e trecut în Legea învățământului și doar cu artificii s-a atins o atare proporție - etc, etc. Nu sunt neapărat un apărător al guvernului, dar nici nu-i aceasta misiunea mea. Dar sunt convins că pași, dacă nu spectaculoși, se pot face în această direcție, dar trebuie să conlucrăm cu toții și să nu mai fim așa de suspicioși față de stat.*

Luminița Cioabă: *Multe din discuțiile de până acum par a-i defăima pe romi, a evidenția părțile negative ale acestora. Și noi avem personalități politice, culturale, artistice, sportive, care au dus faima acestei țări, dar în momentul când sunt atât de buni nu mai sunt numiți țigani, ci buni români. Sunt însușiți de majoritari iar nouă ne reproșează ce este mai rău. Cum puteți afirma că sunteți de acord cu o universitate multiculturală româno-maghiaro-germană, dacă nu pledați neapărat și pentru una romă, pentru că noi suntem aproape trei milioane?*

Radu Gheciu: *Nu trebuie să vă supărați pe sondaje și nu trebuie să reproșezi nimănui din cei care au efectuat diversele sondaje de opinie, îndeosebi Etnobarometrul. Este nevoie să ne îngrijorăm, și noi și dumneavoastră, că există această percepție în societate. Nu sunt afirmațiile mele, sunt sondaje care reflectă starea de spirit a unor milioane de oameni. Noi trebuie să lucrăm împreună ca să se îndrepte aceste lucruri. Nu să incriminăm cifrele, ci trebuie să acționăm, ca să schimbăm lucrurile. Sunt rămășițe de asemenea prejudecăți, remanente de gândire rasistă în rândurile populației, dar din fericire nimeni din clasa politică conducătoare nu are o atare atitudine, nici una din legile noastre nu duce către asta. Dar în mentalul colectiv lucrurile au rămas.*

Horia Rusu
(Partidul Național Liberal)

MODURI DE CONVIEȚUIRE REFLECTATE ÎN RAPORTURILE DINTRE MINORITARI ȘI ADMINISTRAȚIE

România este încă o țară în care, din multiplele fațete ale personalității umane, individul este reprezentat în continuare printr-o singură dimensiune: naționalitatea.

Înainte de a intra în subiectul intervenției noastre, așadar înainte de a vorbi despre viitor și ceea ce ar trebui să facem, se cuvine să precizez faptul că, în ce mă privește, ideea de model mă duce cu gândul la concepte structuraliste, pe care le detest dintr-un motiv foarte simplu. Eu nu cred în modele. Ar fi trebuit ca România să importe un model din altă parte în acest domeniu, al relațiilor interetnice? Există un model - sau poate un antimodel - francez ori grec în ceea ce privește, de pildă, integrarea în Uniunea Europeană? De aceea, aș înclina mai degrabă să vorbesc nu despre un model, ci despre un mod românesc de conviețuire între reprezentanții diferitelor etnii, ce s-a manifestat în Transilvania atât în vremea dualismului austro-ungar, cât și în perioada de după Marea Unire.

Problemele care au existat sunt întotdeauna rezultatul tensiunilor dintre indivizi și administrația statului. De fapt, cu acest gen de probleme ne confruntăm și noi astăzi, iar în epoca comunistă a mai apărut una, cea a intoleranței. Însă ca un paradox, această atitudine este mult mai activă tocmai la cei care au luat cunoștință de existența în România a unor minorități doar prin intermediul mass-mediei, și în special prin intermediul televiziunii. Cu alte cuvinte, intoleranța este prezentă tocmai acolo unde nu prea există și alte etnii, ca rezultat al intoxicațiilor cu idei colectiviste și naționaliste care au creat o anumită mentalitate, mult mai greu de combătut și de schimbat.

Pe de altă parte, în perioada de după 1989, datorită transferurilor de populație din epoca lui Ceaușescu, în care grupuri compacte de muncitori din regiunea extracarpatică au fost așezați în zone industriale din Transilvania, au apărut focare de intoleranță și în acele spații care erau dominate altă dată de toleranță și de conviețuire interetnică armonioasă. Am afirmat lucrul acesta încă din 1990, și o fac din nou acum, că cei care susțin partidele naționaliste și extremiste din Ardeal provin în marea lor majoritate din alte zone istorice ale României, din Moldova, din Oltenia

ș.a.m.d. De pildă, Gheorghe Funar, primarul de Cluj, este votat în primul rând de cei veniți din alte regiuni, aduși forțat prin procesul industrializării.

În legătură cu aceasta, trebuie afirmat că falsele conflicte care au apărut după 1990 au fost generate în principal de către oameni politici, pentru a-și putea crea ulterior "capitalul" necesar accederii la putere. Și iată că aceiași politicieni sunt puși astăzi în situația de a rezolva problemele minorităților. De aici rezidă, cred eu, și încetineala cu care problema relațiilor dintre indivizi și administrația statului s-a amânat atât de mult.

Dintr-o altă perspectivă, se constată că la nivelul partidelor, în momentul dezbaterii în Parlament a diverselor chestiuni legate de minorități, se manifestă o incoerență conceptuală și doctrinară de-a dreptul surprinzătoare. Poate vă mai amintiți, la începutul anilor '90, când se discuta problema drepturilor individuale și a celor colective, brusc toate partidele au devenit liberale, susținând doar drepturile individuale și opunându-se - fiind vorba de minorități - celor colective. Iar faptul acesta - se poate ușor constata din stenogramele ședințelor parlamentului - a dat naștere unor discursuri care, în fond, conduceau la negarea chiar a propriilor concepții doctrinare. Și mă refer în primul rând la partidele de stânga, care au introdus în Constituție drepturile colective și discriminarea pozitivă, cu corolarul ei în ceea ce privește reprezentarea parlamentară a minorităților mici. Un român are nevoie de 40.000 de voturi pentru a ajunge deputat, în vreme ce, de exemplu, un armean are nevoie de numai 2.000 de voturi. Însă dincolo de acest aspect, important este faptul că discriminarea pozitivă și drepturile colective există în Constituția României, cu sublinierea, totuși, a faptului că atunci când s-a pus problema minorității maghiare, întreg spectrul socialist al parlamentului s-a opus vehement, susținând drepturile individuale. Deci, după părerea mea, partidele politice nu și-au formulat încă concepții clare în această problemă, mereu oscilând în opinii și evitând formulările și acțiunile ferme în ceea ce privește chestiunea minoritară. Dar nu numai atât. Nu există, de cele mai multe ori, nici chiar o coeziune doctrinară internă a partidelor. De pildă, în momentul dezbaterii legii învățământului, în parlament s-au creat majorități ad-hoc, spre care fiecare s-a îndreptat nu în conformitate cu deciziile luate de partid și făcute publice, ci după opțiunile personale. Iar aceste regrupări, dincolo de linia oficială adoptată de partidul din care făceau parte, a reunit membri care - sub aspectul general al ideologiei - în alte împrejurări s-au aflat mereu la poli opuși. Așadar, în adoptarea unei legi importante pentru toată lumea, nu s-a mai ținut cont de concepțiile doctrinare ale partidului din care fiecare făcea parte, ci de propriile opinii și sentimente.

În ceea ce privește drepturile minorităților în contextul actual, trebuie să constatăm că, după un deceniu, lumea din jurul nostru și Occidentul sunt cu totul altfel, în plină schimbare. Din nefericire însă, clasa politică românească încă nu a perceput acest lucru. Am ajuns în faza în care societățile politice ale epocii industriale

au devenit desuete, pentru că extrem de multe dintre lucrurile importante se petrec în afara spațiului politic și al celui frontalier. De exemplu, legi care să aibă aplicabilitate în contextul revoluției informaționale, în care internetul a devenit o prezență activă și indispensabilă nu numai în comunicare, dar mai ales în spațiul economic, nu au fost votate de nici un parlament din lume într-o primă fază, abia de acum asistând, în urma unor repetate "fraude" informaționale la reglementări legislative pe această temă. Apoi, ca o altă pildă, nici prevederile legislative referitoare la ceea ce s-ar putea numi "revoluția sexuală" n-au fost încă votate în parlamentul României, deși discuțiile se poartă de o bună bucată de vreme fără a se ajunge la reglementări compatibile cu exigențele vest-europene. Dar evident, situația are similități și în alte spații, cu pretenții de "model" pentru regiunile recent eliberate din chingile comunismului. Însă legat de acest lucru, se constată nevoia statelor de a avea un aliat social în acest tip de "minoritate", pe de o parte, dar și existența dorinței indivizilor de a-și recâștiga cât mai multe din libertățile cedate statului în mod fortuit. Dar toate aceste tensiuni au condus la o situație de criză, la dezbateri aproape interminabile nu numai în parlament, ci și în cadrul societății civile sau a unor instituții independente precum Biserica.

Revenind la tematica noastră, se constată că, din păcate, România este încă o țară în care, din multiplele fațete ale personalității umane, individul este reprezentat în continuare printr-o singură dimensiune: naționalitatea. Parcă doar o singură întrebare relevantă ar conta: ești sârb sau croat, român sau ungur, indian sau pakistanez! Din nefericire, a devenit cu totul neimportant dacă ne place Mozart, Béla Bartók sau Enescu, că am vizitat muzee în care sunt reunite opere artistice ale creatorilor de orice etnie etc, etc. Românii sau clasa politică din România trebuie să înțeleagă că este nevoie să participe la două procese care au loc concomitent: procesul integrării europene și cel al globalizării. Europa occidentală la rândul ei a intrat în acest ultim proces, al globalizării, evident, nu fără convulsii, dar acest lucru atestă că și ea este în schimbare. Așadar, trenul Uniunii Europene în care dorim, și trebuie, să urcăm nu stă pe loc, ci este în plină mișcare și transformare.

Ce înseamnă de fapt procesul globalizării? Sau unde duce acest fenomen? Să presupunem că un individ este bancher, greco-catolic, homosexual și practică meditația zen. El se regăsește în preocupări, dorințe și aspirații în cel puțin patru grupuri minoritare - evident, și la scară transnațională -, cu a căror membri, deși aflați la distanțe geografice foarte mari, poate intra în contact foarte ușor prin intermediul mijloacelor de comunicație modernă, prin intermediul internetului. Cu alte cuvinte, societățile de azi devin de fapt mulțimi de grupuri minoritare, pe care deocamdată nu le leagă nimic comun, cu excepția naționalității. Deci, dacă ne punem problema să discutăm despre ceea ce avem de făcut în continuare în ceea ce privește drepturile minorităților etnice, eu cred că trebuie de fapt să ne preocupe maniera în care minoritățile de orice fel (deci inclusiv cele etnice) se pot desfășura liber. Și cred că

trebuie să ne preocupe acest lucru, deoarece este nevoie să înțelegem că procesul globalizării este în fond un act individual și în nici un caz o competiție la care participarea are loc la scară națională. Ceea ce trebuie noi să realizăm este pur și simplu un cadru, în care indivizii și grupurile minoritare să se manifeste nestingherit.

Dau un singur exemplu concret: educația. Se discută foarte mult despre învățământul pentru minoritățile etnice; dar există și altfel de minorități în România, care au această problemă. De exemplu, ca liberal, sunt îngrozit la gândul că trebuie să-mi dau copilul la o școală în care actul de educație se realizează într-un spirit colectivist și naționalist, iar acest sentiment provine din realitatea că, la noi, nu există altă alternativă. De aceea și în acest domeniu al învățământului putem rezolva inclusiv problema reprezentanților etniei maghiare, de exemplu, punând bazele unui cadru care să ofere în mod real o "piață" în materie de educație. Concret, cred că nu ar fi lipsită de interes prelucrarea și analizarea propunerilor lui Milton Freedman în ce privește educația, existând deja experiențe concrete în acest domeniu, chiar și în Statele Unite. De altfel, în cadrul campaniei electorale a candidatul republican Bush, una din temele sale favorite este tocmai acest sistem de învățământ. Foarte pe scurt, acest sistem constă în faptul că bugetul învățământului se împarte la numărul copiilor, fiecare primind un quantum de o anumită valoare, cu care se poate duce la orice școală ar vrea. Fiecare stabiliment școlar este autonom, cu programă proprie și cu profesorii pe care îi dorește etc, iar copilul sau părintele poate alege astfel dintr-o paletă cât mai largă. Ar fi o soluție pentru toți tinerii acestei țări, inclusiv pentru cei maghiari, care pe bună dreptate se plâng că sunt contribuabili la bugetul de stat și totuși statul refuză să le pună la dispoziție o universitate în limba maternă. Dacă s-ar rezolva în această manieră problema rețelei de instituții școlare, insatisfacțiile ar dispărea în mod evident. Or, pentru moment, cota care se repartizează reprezentanților etniei maghiare este cea a raportului dintre majoritate și minoritate.

Deci, cred eu, ceea ce va trebui făcut în viitor este o transformare a societății românești în sensul dispersiei puterilor atât pe verticală, cât și pe orizontală, și în primul rând aplicarea descentralizării. Aceasta este cea care va rezolva în toate domeniile o bună parte din cerințele minorităților. Dar, repet, cred că problema minorităților etnice este mult mai ușor de rezolvat dacă o vom îngloba într-o strategie generală pentru dezvoltarea întregii societăți românești.

DISCUȚII

Întrebare: *Cum apreciați faptul că în timpul conflictului din Iugoslavia nu a existat o situație similară între organizațiile reprezentative ale sârbilor și albanezilor de la noi, ci, din contră, ei au fost cei care au potolit pe răzvrățiții din etniile lor în așa fel încât să nu transfere evenimentele din Iugoslavia pe teritoriul României? Mai*

mult chiar, atunci când au fost uneori ațâțați, atât reprezentanții sârbilor, cât și ai albanezilor au căutat să găsească cele mai bune căi de aplanare a conflictului, de înțelegere și de explicare a lui.

Horia Rusu: *Apreciez că s-a reușit acest lucru. Nu știu dacă putem compara. Nu știu în ce măsură se putea transfera acest conflict din Iugoslavia la noi, de vreme ce, să zicem, într-o sală de sport încăpeau atât sârbii, cât și albanezii din România. Ce conflict să fie? Eu cred că nu trebuie să exagerăm în privința antagonismelor dintre sârbi și albanezi, sau cel puțin acest lucru nu are aplicabilitate la noi. Și sigur, sub acest aspect, este lăudabilă atitudinea reprezentanților celor două etnii.*

George Schöpflin: *Găsesc contribuția d-lui Horia Rusu ca fiind extrem de interesantă și provocatoare. Deși a început prin a afirma că nu-i plac modelele, a evidențiat totuși trei sau patru: modelul sferei politice, sistemul educațional și, nu în ultimul rând, globalizarea. În realitate, toate ființele umane gândesc în funcție de modele. Aș fi interesat tocmai de acest impas metodologic.*

A doua remarcă se leagă de modelul globalizării, pe care îl cred incomplet. Pe de o parte mi se pare că îl vedem și suntem de acord cu el atâta timp cât există. Pe de altă parte, constatăm pretutindeni în jurul nostru noi forme de "paradă culturală"; exemplul pe care l-ați dat, greco-catolicul homosexual și simpatizant al gândirii zen, mi se pare că însumează tot atâtea roluri câte identități. Aceste comunități care, în realitate coabitează, încep să devină relevante din punct de vedere politic doar atunci când încep să formuleze revendicări. Altfel, ele sunt foarte fragmentate și ilustrate doar în prima parte a argumentului. Părerea mea este că noile forme de concentrare a puterii pe care le trăim sunt uneori locale, alteori regionale, altădată etnice, independent de acuitatea convingerilor religioase. Actuala secularizare este un fenomen specific european. Cred că aceste grupuri cu identități diferite oricum o vor întâmpina în mod vehement. Totuși, ambele aspecte sunt importante: globalizarea nu este doar distructivă, deoarece din ea rezultă construcția unor noi forme ale identității.

Horia Rusu: *Sigur, aici nu e loc pentru o discuție ce comportă atâtea dezvoltări; dar evident, tema ar trebui să constituie obiectul unei dezbateri mai largi, pornind tocmai de la problemele supuse atenției. În ceea ce privește "aversiunea" mea pentru această sintagmă, de „modelul conviețuirii etnice” în România, probabil n-am reușit să mă fac bine înțeles. În fapt, în puține cuvinte, am vrut să spun că este de apreciat tocmai această manieră de coexistență care ne apare cât se poate de firească. Nu aș avea însă cuvinte de laudă în ce privește aspectul instituțional sau mai curând modul în care s-a rezolvat acest lucru, deoarece nu cred că, în momentul în care apare o anume problemă, trebuie neapărat să se înființeze o instituție ca s-o rezolve. Referindu-mă la modelul românesc, în cadrul căruia există reprezentanți ai minorităților în parlament, funcționează un consiliu al minorităților naționale etc. Ei, și? Acesta e răspunsul meu: ei, și?! În parlament ei rămân și în continuare*

minoritari. Vor activa mai departe într-un for legislativ în care va exista întotdeauna o altă majoritate, iar ei nu fac parte din aceasta. Sunt rare situațiile în care, pornind de la zece parlamentari, se poate vota o lege. Aceeași situație se întâmplă cu structura care aparține de guvern: problema este cum să stăvilim tirania majorității. Aceasta este dilema. Și de aceea eu consider necesară o schimbare de sistem. Înființăm instituții și cu toate că acestea se străduiesc să rezolve o multitudine de probleme, totuși parcă prea puține își află o finalitate efectivă. Părea pe care doresc s-o afirm este aceea că nu trebuie să elaborăm instituții și legi care să permită libertatea individuală, ci instituții și legi care să pedepsească pe cei care îngrădesc libertatea semenilor.

Întrebare: Există în platforma program a Partidului Național Liberal vreun articol, un punct - dar concret și nu doar afirmat în timpul campaniei electorale - care să prevadă ca etnia romilor să fie împroprietărită cu pământ? Nu am auzit până acum, în ultimii zece ani, așa ceva. Și spun aceasta pentru că problema acestei etnii pornește de la împlinirea condițiilor primare ale existenței umane, procurarea hranei. Dacă acești oameni vor fi împroprietăriți cu 1-5 ha, în funcție de numărul membrilor de familie - de obicei au copii mulți, deci cu familii numeroase -, cred că problema lor ar putea fi rezolvată prin ameliorarea condițiilor de existență. De secole, în istoria noastră, acești oameni au fost marginalizați în totalitate. Participăm la foarte multe congrese, simpozioane, seminarii, se discută aceleași probleme, însă situația lor apare mereu ca nerezolvabilă. Deci, există concret în programul viitoarei guvernări - pentru că înțeleg că partidul dumneavoastră va încheia alianțe care vă vor aduce din nou la putere - vreun punct în ceea ce privește problema mai sus menționată? Și în paranteză fie spus, o propunere personală poate că ar trebui luată în seamă: consider că dacă această etnie s-ar uni la un loc - e vorba de toate partidele lor, uniuni, asociații, regi, împărați etc -, sub un singur conducător, cu un comitet director solid, romii ar putea să rezolve mai ușor și mai multe din problemele lor.

Horia Rusu: Din păcate, noi nu am reușit încă să rezolvăm complet, după părerea mea, nici problema restituirii proprietăților furate de sistemul comunist. De abia în momentul în care se va încheia acest proces, vom putea vedea ce suprafețe vor mai rămâne în posesia statului. Din punctul meu de vedere, statul nu ar trebui să aibă nici un metru pătrat. Sigur, în acel moment va trebui gândit ce vom putea face cu terenul disponibil. Nu există în programul nostru așa ceva și nici nu știm în ce măsură este ceva liberal. În ceea ce privește problema unificării tuturor formelor organizatorice ale romilor, nu eu sunt în măsură să răspund sau să ofer soluții.

Varujan Pambuccian: Aș vrea să spun că un asemenea amendament a fost depus de grupul nostru parlamentar în momentul în care s-a discutat "Legea Lupu" și am primit răspunsul pe care l-a dat acum dl. Horia Rusu. Aș adăuga un mic comentariu

aici, relativ la conceptele de "dreapta", "stânga", "liberalism" ș.a.m.d. Există situații în care omul cel mai de dreapta din lumea asta trebuie să acorde ceva și celui care nu are nimic. Nu pentru că l-ar proteja, ci pentru că se protejează pe el în felul acesta. Este mai eficient să acorzi ceva, pentru ca cel care n-are nimic să nu-ți creeze probleme. Cred că face parte dintr-o manieră eficientă de a guverna o societate și poate fi întâlnită în conduita unui număr foarte mare de partide conservatoare de dreapta.

Horia Rusu: Revenind la problema Legii fondului funciar, una din marile nedreptăți a fost aceea de a se acorda inginerilor agronomi 10 ha. Pe baza căror criterii? Iar aceste consecințe le suportăm cu toții, tocmai datorită unui astfel de mesaj populist. De ce să acordăm pământ numai etniei romilor sau în primul rând lor? Putem face acest lucru cu indivizi aparținând etniei romilor, ca persoane egale celorlalți, indiferent de origine, dar nu se poate pune problema de a se acorda ceva în mod special doar pentru că este vorba de această etnie. De ce nu și ucrainenilor, tătarilor ș.a.m.d., să zicem? Doar pentru că este o etnie care, în mod general, este considerată ca reprezentând un risc social major? Și apoi, trebuie să limităm riscurile sociale? Din acest motiv, ca să ne fie nouă mai bine, să n-avem noi probleme?

Dorel Dorian: Referitor la câteva probleme ridicate aici, aș dori să intervin cu anumite aspecte pe care le consider demne de a fi reținute. În primul rând, se pune întrebarea dacă parlamentarii ce reprezintă minoritățile au posibilitatea să influențeze marele grup al parlamentarilor? Iar răspunsul este cât se poate de tranșant: da! Și acest lucru din cel puțin trei rațiuni: 1. Pentru că ne creăm propriile relații în parlament. Personal, am avut un aliat în persoana d-lui deputat Gheciu în momentele cele mai grele pentru etnia mea. Dar și alții, în anumite momente, mi-au susținut inițiativele sau au aprobat demersurile mele. Deci, de foarte multe ori am lucrat în diverse chestiuni cu parlamentarii diverselor partide. 2. Am reușit ca la ora actuală puterea, respectiv CDR-ul care are majoritatea în parlament, să ne ajute în soluționarea unor probleme restante de aproape zece ani. Și trebuie să spun că în același timp am contribuit prin voturile noastre la obținerea unor majorități, în anumite situații chiar confortabile, pentru depășirea unor situații în care diverse inițiative legislative puteau să eșueze din lipsă de cvorum. 3. De cele mai multe ori problemele noastre sunt comune. Restituirea proprietăților de care se vorbea aici, a imobilelor și a lucrurilor luate de către comuniști este o problemă comună. Cât privește ponderea noastră numerică, luați spre comparație numărul romilor. Noi nu ne jucăm cu cifra reală a lor, dar e o cifră impresionantă și să știți că poate oricând transforma o majoritate parlamentară într-una minoritară. Pentru că dacă ei reprezintă 15% din populația țării, atunci, uniți, ar deveni o forță de o altă factură. Dar eu nu vreau să spun că noi, evreii, nu avem pondere numerică. De pildă, dacă evreii cu dublă cetățenie, israelieni fiind (aproape 400.000), ar vota pentru un anumit candidat de-al nostru, atunci în mod cert situația s-ar schimba într-o oarecare măsură. Vă pot

spune însă că muncitorii români, care sunt în Israel, au dreptul să voteze. Eu vreau să afirm că, dacă aș fi vrut, ajungeam la 100.000 de voturi cu campania dusă. Și așa am participat pentru obținerea de sufragii în vreo 3-4 orașe unde erau în total 5.000 de evrei și am obținut 13.000 de voturi. Pentru că numele meu reprezintă și altceva decât faptul că sunt evreu. Sunt un dramaturg, sunt jucat de 40 de ani pe scenele țării, am cărți tipărite, însemn ceva și m-am inclus, m-am integrat în viața acestei țări, încât pot să fiu de oricare altă etnie.

Pe de altă parte, poziția noastră poate să fie liberală sau conservatoare, poate să fie oricare alta. Dar nu ne apreciați doar ca pe reprezentanții unei anumite etnii. Nu dorim să ne izolăm sau să fim marginalizați din acest motiv, la fel cum nu vrem să fim absolviți de răspunderea generală în ceea ce privește evoluția țării.

Întrebare: Au existat deplasări de populații numai în timpul lui Ceaușescu sau și în timpul lui Gh.Gheorghiu-Dej? Știam că imediat după război a început mutarea sașilor, a șvabilor din Timișoara spre Dobrogea și în Bărăgan etc. Iar pe dl. Dorel Dorian, care este dramaturg și poate de aceea are o nuanță așa melodramatică, aș dori să-l întreb - deși nu contest holocaustul evreiesc - dacă știe cine va plăti compensații poporului român pentru cei 60 de ani îndurați sub regimul comunist, întrucât Marx, Engels, Lenin și alți propovăduitori ai comunismului, au fost - după știința mea - evrei; dacă știe cumva cine va plăti românilor suferințele îndurate sub Nikolski și Drăghici, care au fost șefi direcți ai securității statului și au torturat evrei, țigani, români etc? Dacă știe cumva cine trăgea în armata română aflată în retragere din Basarabia în 1944? Sau în 1940, când armata rusă a intrat în Basarabia, pământ românesc, ce au făcut negustorii și unele elemente ale minorității evreiești de acolo și cum au fost scuipați românii în obraz, fiindcă nu vorbeau rusește?

Horia Rusu: Acest proces a luat amploare de fapt în perioada lui Ceaușescu, în epoca anterioară, a lui Gh.Gheorghiu Dej, fiind vorba de deportări, populațiile astfel deplasate putând reveni după un anume timp în locurile de origine.

Dorel Dorian: Libertatea opiniilor este admirabilă, însă atunci când le exprimi este nevoie și de puțină cultură. În ce privește provocarea de mai înainte, într-adevăr, se spune că Lenin ar fi avut o bunică evreică. Doar se spune! Însă Lenin nu s-a recunoscut niciodată evreu și nici părinții lui n-au avut o asemenea calitate. Stalin, de pildă, n-a fost israelit, dar dacă Emil Constantinescu și Andrei Pleșu ar aparține acestei etnii, de ce n-ar fi avut Lenin, Stalin și alții dreptul de a proveni din această comunitate? De altfel, mi se pare că și dumneavoastră sunteți evreu în măsura în care și Isus a fost evreu, iar cei doisprezece apostoli care l-au urmat trup și suflet erau de aceeași origine. Dar n-are importanță. Vreau să spun următorul lucru: Karl Marx, la care v-ați referit, într-adevăr a avut străbunici evrei, dar care de două generații trecuseră la creștinism; acest lucru însă nu l-a absolvit nici de erori, nici de vinovăție. În schimb, Engels nu era.

Pe de altă parte, trebuie reținut un lucru. Au fost într-adevăr evrei cei care au condus represiunea comunistă din România și au săvârșit crime. Mie, ca evreu, îmi este rușine că au existat asemenea indivizi. Dar asta nu înseamnă că-mi voi asuma vinovăția pentru evrei, la fel cum vă sfătuiesc să nu vă asumați nici dumneavoastră niciodată vinovăția pentru ororile săvârșite de Gheorghiu-Dej, Gh.Apostol sau N.Ceaușescu, și nici pentru sutele de comuniști cu funcții în stat și care, în ultima perioadă, au fost masiv anti-evrei, epurându-i tacit din diverse posturi rezervate clientelei românești. Mărturisesc cu mâna pe inimă că Israelul este una din puținele țări în care nu există un partid comunist. Cel care a existat la un moment dat, cu numai 10-15 membri, a capotat. Nu mai există. Și este una din țările cele mai democratice.

Mă întreb însă de ce nu se pune problema și în alți termeni. Luați de pildă o listă a evreilor care au însemnat ceva pentru lumea de astăzi. De la Benjamin Fondain acum doi ani, până la Paul Celan considerat cel mai mare poet de limbă germană. Luați pe Tristan Tzara, luați pe Eugen Ionescu, pot da alte douăzeci de nume mari, îl pot oferi pe al celui mai mare poet american în viață, evreu venit din Ardeal. Pot spune oricare alte mari nume care, părăsind țara, continuă să scrie în limba română, pentru că aceasta este limba lor. Vreți să ne puneți în seamă doar câteva sute de evrei odioși care au contribuit la nenorocirile din perioada comunismului? Nu sunt primul gata să recunosc că aceștia au fost evrei, deși au fost în primul rând cei mai mari anti-evrei. Au băgat mai mulți sioniști la închisoare, decât români. Nikolski a fost o bestie care a ucis mii și mii de sioniști în închisori; a fost întâi dușmanul nostru, nu a fost numai al poporului român. Cer iertare că sunt patetic, cer iertare că sunt dramaturg, dar din fericire n-a existat o lege care să interzică să devin scriitor evreu, decât poate de acum, în viitor, cu sprijinul unor oameni ca dumneavoastră.

Iuliu Furo
(Partidul România Mare)

PĂSTRAREA IDENTITĂȚII MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

România va trebui să țină seama de conjuncturile politice, consecințe ale promovării diverselor proiecte paneuropene de către marile puteri și să nu scape din vedere obiectivul istoric, reintegrarea neamului și reunificarea patriei în granițele ei firești.

Pot afirma cu toată certitudinea că există un model românesc de conviețuire interetnică, ca un proces în continuă derulare. Componentele lui izvorăsc deopotrivă dintr-o bogată experiență istorică și din capacitatea de adaptare a acestui concept la exigențele moderne. Unitatea statal-politică a României, așa cum s-a constituit ea în urma luptelor purtate timp de secole și cum este consacrată în tratatele internaționale, își are temeiul ca realitate și ca ideal în unitatea structurală a pământului românesc. Într-o imagine pe care o așează cu valoare de motto la sinteza istoriei naționale, realizată de doi istorici români de marcă, Constantin C.Giurescu și Dinu C.Giurescu, este surprins acest adevăr într-o sintagmă de neuitat. "Pământul românesc", notează aceștia, este unul dintre cele mai armonioase, mai frumoase și mai bogate nu numai din Europa, dar și din lume. Pe această temelie de granit s-a durat o alcătuire statală care poartă și ea aceleași însemne și pe care venerabilul om politic, Ion Rațiu, trecut de curând în lumea umbrelor, o definea sobru, dar atât de elocvent: "România este un stat național, este țara națiunii române".

Este greu să găsești în Europa alte state cu o populație mai omogenă decât a noastră. Din cei aproape 23.000.000 de locuitori pe care îi are, 89,4% sunt români. În decursul timpului, îndeosebi la începutul evului mediu, peste acest spațiu s-au revărsat popoarele migratoare, cele germanice, ugro-finice, slave și turco-tătare. Cele mai multe și-au pierdut urma, altele și-au păstrat identitatea și conviețuiesc în mod pașnic alături de cei pe care marele Nicolae Iorga i-a numit pe bună dreptate „oamenii pământului”. Datorită istoriei sale zbuciumate, poporul român a învățat de timpuriu să imprime raportului majoritate-minoritate un caracter amabil, să fie tolerant și generos. Omenia sub multiplele ei forme constituie o trăsătură de bază a românului, care a învățat școala aspră a vieții, filosofia simplă cuprinsă în sintagma "trăiește tu și lasă și pe alții să trăiască". Încă de la 1 Decembrie 1918, când s-au pus bazele statului național unitar român, Iuliu Maniu a declarat în fața miilor de români

adunați pe platoul de la Alba Iulia: "Noi nu vom deveni din asupriți asupritori". Iar faptul s-a evidențiat în toate actele de stat adoptate în ultimii 82 de ani, prin preocuparea de a se asigura condiții corespunzătoare în vederea păstrării identității și a cultivării tradițiilor proprii ale minorităților naționale. Această atitudine a dobândit noi valențe și se manifestă din plin și după evenimentele din 1989.

Spre deosebire de alte țări vecine, care nu încetează să ne dea lecții, uneori pe un ton de supărătoare infatuare, în România s-au proclamat de jure și se asigurau de facto următoarele drepturi, care însumate adevăresc existența unei democrații reale, active și dinamice: dreptul la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității etnice, culturale și religioase; dreptul tuturor etniilor la reprezentare lingvistică în instituțiile, în organele teritoriale și administrative ale puterii de stat, accesul nestingherit la funcțiile aparatului administrativ, inclusiv la actul de guvernare, prezența în conducerea instanțelor judecătorești; dreptul la învățământ în școlile de toate gradele, inclusiv dreptul de a avea școli laice și confesionale în limba maternă; dreptul la libera exprimare în limba maternă, inclusiv la organizarea de emisiuni speciale la radioul și televiziunea publică. În România, prezența unor reprezentanți ai minorităților naționale în parlament a devenit o permanentă încă de la primele alegeri din 1918 și până în zilele noastre. Ceea ce a adus nou în această privință ultimul deceniu este faptul că în Camera Deputaților, pe lângă deputații maghiari și germani, au fost incluși printr-o dispoziție specială a Constituției și a Legii electorale și reprezentanții altor minorități, ruși, ucraineni, armeni, greci, sârbi, evrei și romi, în număr de 15.

Învățământul cu predare în limbile minorităților naționale este reglementat printr-o lege care se numără mai mult ca sigur printre cele mai avansate din lume. Conceput ca un tot unitar, organizat pe criterii moderne, el are darul de a contribui la păstrarea identității etnice, la asigurarea libertății individuale și la cultivarea și dezvoltarea culturii proprii. Un loc aparte în acest sistem îl ocupă învățământul cu predare în limba maghiară, deoarece populația de această etnie este mai numeroasă. Pentru ca tabloul să fie complet, e nevoie să adăugăm că populația de etnie maghiară dispune de o rețea de teatre în limba maternă, de o rețea de muzee și biblioteci, de alte instituții de cultură, că în România apar numeroase ziare și reviste, nu puține dintre ele cu valoare combativă, cu un prestigiu câștigat în țară și peste hotare. Același lucru se poate spune și despre minoritatea germană care, cu toate că este mai puțin numeroasă, dispune de mijloacele necesare pentru a-și conserva identitatea și cultura proprie. În ultima vreme s-au afirmat - iar acest fapt este unul din semnele autentice democrației de după 1989 - școlile și publicațiile de limbă sârbocroată, ucrainenă, rusă, greacă, armeană.

În principiu vorbind, sistemul sau procesul modelului românesc, confruntat cu testele dure ale practicii, s-a dovedit valabil, bine articulat și corespunzător cerințelor. Rezultatele sale preponderent pozitive se reflectă în spiritul de cooperare ce se manifestă în rândul populației, ceea ce a eliminat în mare măsură starea de spirit

conflictuală, concurența pe alte criterii decât cele reale ale competenței și ale prestigiului. Ne mândrim cu faptul că sportivi de mare calibru din rândul cetățenilor români de alte etnii reprezintă tricolorul românesc. Și o fac cu demnitate, aducând faima pământului natal. „Am concurat cu țara în suflet”, declara multipla campioană Gabriela Szabo, iar acest fapt mi se pare deosebit de semnificativ pentru o stare de lucruri normală. În echipa națională de fotbal a fost inclus pe merit și un tânăr sârb, Miodrag Belodedici, care a evoluat cu rezultate foarte bune.

În prezent, România și alte state foste comuniste traversează o perioadă de tranziție în cursul reazășărilor care se produc, foarte multe lucruri ce păreau solide deteriorându-se, ceea ce a generat profunde modificări de mentalitate. Orientarea spre economia de piață s-a dovedit mult mai dificilă decât s-a crezut inițial în euforia evenimentelor din 1989. Mai cu seamă, în ultimii ani, toți indicatorii sintetici de la produsul intern brut la valoarea de schimb a leului, de la puterea de cumpărare a populației până la calitatea vieții sale, au cunoscut căderi dramatice. În aceste condiții, pe fondul acumulării de nemulțumiri, apar convulsii sociale care, scăpate de sub control, pot degenera și dobândi o interpretare etnică. Mai notăm că anumite cercuri politice din exterior, în loc să ne ajute pentru a depăși dificultățile, sunt orientate parcă mai degrabă să le amplifice. Ce altceva ar trebui să înțelegem din repetatele și iresponsabilele îndemnuri venite din partea anumitor formațiuni iredentiste ungurești, unele cu reprezentare în parlamentul de la Budapesta, care încurajează pe etnicii maghiari să ceară enclavizarea Ardealului, iar ca prim pas autonomia așa-numitei „Țări a secuilor”.

Partidul România Mare, pe care îl reprezint, a apărut în 1991 ca expresie a unui larg curent de opinie modernă. Este un partid de centru-stânga, cu o semnificativă aderență în rândul electoratului care vede în el un apărător de nădejde al vetrei strămoșești și totodată un port drapel al idealurilor de dreptate, echitate socială și progres. Nu suntem extremiști, nu propovăduim - cum s-a susținut în unele cercuri în Apus - xenofobia, antisemitismul. Nu avem nimic cu nimeni. Nu incităm la ură împotriva maghiarilor, cărora le recunoaștem calitățile, vocația culturală consacrată prin operele lui Endre Ady, Imre Madách, Béla Bartók ș.a., capacitatea de a îmbogăți patrimoniul științei universale, cum au făcut în timpurile mai vechi Bolyai, tatăl și fiul, și alții. Ceea ce nu vom accepta niciodată este refuzul constant și încăpățânat al maghiarilor de a recunoaște Tratatul de la Trianon, ca manieră de contestare fățișă a statului național român.

Într-o strălucită expunere prezentată cu prilejul vizitei pe care a făcut-o în România, în anul 1993, d-na Catherine Lalumière sublinia pe bună dreptate că pericolul separării pe criterii etnice privește nu numai țările din estul Europei, referindu-se în acest sens la unele state occidentale cu probleme similare cunoscute de toată lumea, precum Franța, Belgia, Spania, Marea Britanie. Răspunsul la aceste dramatice situații nu poate fi decât așa cum aprecia domnia sa, recursul la înțelegere și reali-

tate, cerință obligatorie atât pentru minoritate, cât și pentru majoritate. Trecând în revistă trăsăturile modelului românesc de conviețuire interetnică, model care ne-a ferit de nenorocirile ce s-au petrecut și se petrec în Iugoslavia, ar fi de neiertat să nu-i vedem și imperfecțiunile, la care suntem martori. Principalul dușman îl reprezintă în această privință lenea, lenea de a elimina suficiența și, nu în ultimul rând, tendința de a cădea pradă unui narcisism politic ce poate avea urmări nefaste. Lumea în care trăim se află într-o continuă mișcare, dinamismul ei trebuie să ne îndemne a ține pasul cu transformările ce se petrec chiar sub ochii noștri.

Din perspectiva intereselor majore ale poporului român ne gândim și cum să ne pregătim pentru ziua de mâine. România trebuie, înainte de toate, să depășească starea de criză în care se află și care se adâncește cu fiecare zi ce trece. Toate indiciile ne arată că nu vom răzbi singuri și că avem nevoie de o integrare reală europeană și euro-atlantică. Sprijinim acest proces complex și drept mărturie vă informăm că recent, în cadrul partidului meu, s-a înființat un departament special cu asemenea atribuții. Cât privește modelul de relații interetnice în viitorii ani nu putem face abstracție că România va trebui să țină seama de conjuncturile politice, consecințe ale promovării diverselor proiecte paneuropene de către marile puteri și să nu scape din vedere obiectivul istoric, reintegrarea neamului și reunificarea patriei în granițele ei firești. Noi credem că lumea secolului și a mileniului de care ne apropiem nu va fi o apă și un pământ, că popoarele și națiunile statale nu se pot dizolva, pentru că ele reprezintă, așa cum a relevat marele Nicolae Iorga, "părți organice ale omenirii". Va fi deci Europa patriilor, un continent al națiunilor și statelor suverane, care vor coopera fructuos spre binele lor și al întregii omeniri.

Nu pot încheia înainte de a supune atenției una din problemele care ne frământă, pentru că ea reprezintă o rană deschisă pe trupul nostru și o pată pe conștiința umanității. În timp ce noi căutăm soluții pentru restabilirea unor relații interetnice moderne pentru protejarea și sporirea patrimoniului cultural român, mai mulți români din Republica Moldova, în frunte cu Ilie Ilașcu sunt prizonieri în propria țară, torturați, batjocoriți și condamnați la moarte în urma unui monstruos proces politic. Ei n-au cerut altceva decât ca patria lor să nu fie sfârtecă prin cesiuni comandate și dirijate din afară.

DISCUȚII

Ion Ionel: *Având în vedere perspectiva dobândirii de către România a președinției OSCE este nevoie de a elabora și realiza o strategie de îmbunătățire a situației romilor. Cum vedeți afirmațiile președintelui PRM, care preconizează o politică de presiune împotriva romilor, în contextul acestui model al diversității culturale?*

Iuliu Furo: *Vreau să vă declar că eu însumi, fiind cetățean român de etnie maghiară, fac parte din acea categorie de cetățeni care conviețuiesc frățeste, cum am învățat*

din moși-strămoși, alături de populația majoritară. Pentru mine și pentru partidul meu nu există nici un fel de deosebire între cetățenii români și cetățenii aparținând altor etnii. Totul depinde de dorința de muncă, de loialitatea și respectul față de țara în care ne-am născut și în care trăim. În ceea ce privește reprimarea romilor, nu este politica partidului nostru. PRM nu face deosebire între cetățenii cinstiți, muncitorii harnici și loiali: trebuie să facem distincție între cei care nu respectă legea și ceilalți. Afirmatia la care faceți referire, datorită unor interpretări eronate, pornite încă de la Câmpia Turzii din 1999, a fost deformată și deturnată de la adevăratul sens al cuvântului. Președintele PRM nu s-a referit la întreaga etnie a romilor, față de care are un deosebit respect și prețuire, față de care am și eu aceeași stimă și prețuire. Facem deosebire însă între cei care știu să-și vadă locul și rostul în societate și cei care mai calcă strâmb, cum calcă și alții, fără apartenență la o anumită etnie, în decursul desfășurării vieții zilnice în țara noastră. Totodată, cred că statul român trebuie să facă mai multe în sprijinul etniei romilor, din punct de vedere al dezvoltării rețelei de învățământ, al școlarizării, al ridicării nivelului cultural, al cunoașterii, pentru ca fiecare cetățean, fără deosebire de etnie, deci inclusiv cetățenii romi la rândul lor, alături de ceilalți, să devină factori de stabilitate în viața economică, socială, politică a țării. Nouă ni se pare că principalele probleme trebuie căutate în situația economică dezastruoasă în care am ajuns. De aceea, să îmbunătățim situația economică și, în funcție de progresele ei, sunt convins că perspectiva următorilor 10 ani ne va duce acolo încât să putem conviețui pe principiul modelului românesc conceput și elaborat până acum.

Cornel Rezmiveș: *Dacă se face totuși distincția dintre răi și buni, de ce unii lideri importanți din PRM declară în felul următor, și citez: "romii nu au ce să caute cu românii nici măcar în pușcării"?*

Iuliu Furo: *Sincer să fiu, n-am auzit până acum această declarație. În ceea ce mă privește, am foarte mulți prieteni din rândul romilor. Fiind brașovean de origine, acolo m-am născut, acolo m-am școlit, acolo am terminat și facultatea, am crescut într-un mediu multicultural, vecinul din stânga era un german, cel din dreapta era un rom, iar eu eram maghiar în mijlocul lor. În perioada anilor 1940 ne-am ajutat reciproc și am supraviețuit. Nu cred că partidul meu are ceva împotriva romilor și declar încă o dată că nu m-aș simți deloc bine în acest partid, al cărui vicepreședinte sunt, dar și în calitate de președinte al grupului parlamentar din Camera Deputaților, dacă ar exista o asemenea atitudine și mentalitate față de indiferent care etnie din țara noastră. Toți oamenii sunt la fel, iar declarația cu care ați început, sincer să fiu, n-am auzit-o.*

István Horváth: *Etnobarometrul nostru arată că majoritatea maghiarilor din România apreciază partidul în care sunteți vicepreședinte ca având o politică total defavorabilă lor. Nu știu dacă au dreptate, noi am întrebat doar cum percep ei ati-*

tuțiile PRM. Dumneavoastră păreți totuși a avea alte opțiuni, pe care doresc să le motivați oarecum.

Iuliu Furo: În primul rând, m-am înscris în acest partid încă din 1991, făcând parte dintre fondatori. Deci nu sunt un venetic sau unul care circulă dintr-un partid în altul și pe parcursul unui mandat parlamentar ajunge în trei sau patru formațiuni politice. Am optat pentru acest partid datorită faptului că ține la respectarea Constituției, la integritatea teritorială, la suveranitatea, independența, indivizibilitatea teritoriului românesc. Totodată, PRM a declarat de la bun început că loialitatea față de țară este sacră. Nu vă ascund că foarte mulți m-au întrebat despre motivațiile opțiunii mele politice. Înainte de 1989, în epoca lui Ceaușescu, am îndeplinit vreme de un deceniu o funcție de mare răspundere, ca secretar de stat la fostul Minister al Educației și Învățământului, fără bani, fără investiții etc. Venind la acest partid, n-am întâlnit oameni avari, n-am întâlnit oameni care pe căi necinstite dobândesc bunuri, valori în folosul personal. Recentul caz al președintelui filialei PRM din județul Arad, care a retras o anumită sumă de la FNI după interdicție, a avut o finalitate imediată, prin excluderea din partid, nu suspendarea din funcție, cum se practică la alte formațiuni politice.

Întrebare: Am apreciat comentariile dumneavoastră referitoare la nevoia de școli mai bune pentru roma și recunoașterea faptului că lor li s-au negat drepturile egale. În Statele Unite ale Americii, cu aproape 50 de ani în urmă, s-a dat o lege referitoare la faptul că afro-americii trebuie să aibă școli mai bune, dar aceasta nu a fost bine implementată, nici până acum neexistând școli la fel de bune în toată țara. Ați fi, deci, de acord să alocați nu doar banii necesari pentru ca roma să aibă drepturi egale la educație, ci și sume suplimentare pentru educația adulților, astfel încât fiecare persoană căreia i s-a negat dreptul la educație până acum să poată fi compensată pentru lipsa de oportunități în educație?

Iuliu Furo: Integrarea romilor nu este problema numai a unei anumite categorii de cetățeni. Integrarea romilor, ca și integrarea tuturor școlărilor în învățământ este o treabă a întregii societăți. Nu trebuie să existe deosebire între copil roma, copil maghiar, copil german, copil român, toți trebuie să aibă dreptul la educație. Aici trebuie să lucrăm mai bine cu toți dascălii și să desfășurăm o asemenea activitate în teritoriu încât din punct de vedere material, în primul rând, să fie stimulată înscrierea oricărui copil la școală. Eu nu pot obliga un copil care n-are cu ce să se încălzească iarna sau n-are ce să îmbrace și să mănânce, să meargă la școală. În primul rând trebuie să rezolvăm o gestionare mai eficientă, mai bună a fondurilor de care dispunem, să realizăm mai întâi aceste fonduri pe seama creșterii activității economice și să sprijinim categoriile defavorizate fără deosebire de apartenența la o etnie. Cred că în România viitorilor 10 ani acest lucru va fi posibil și va fi realizat.

Paul Philippi
(Forumul Democrat al Germanilor din România)

IDENTITATEA TRINITARĂ. PERSPECTIVA UNUI ETNIC GERMAN

România se poate baza pe o tradiție bine stabilită de conviețuire reglată și ordonată între comunitățile diferitelor etnii, nu numai la nivelul indivizilor, ci și al grupurilor, oricât ar putea apărea ele de abstracte.

În abordarea de față, nu îmi pot reprimă satisfacția de a constata rezultatele alegerilor locale de la Sibiu, unul din orașele importante ale României, centru în care deși mai reprezentăm doar un procentaj de 2%, am reușit să ne impunem prin candidatul nostru la primărie, ales cu sufragii ce ating 70% din populație. Cred că acest lucru este un semn bun, îndeosebi în ceea ce privește aprecierile de care se bucură minoritatea germană, dar și în privința deschiderilor pe care le manifestă populația majoritară, aptă să accepte la cârma destinului unui asemenea centru urban pe reprezentantul unei minorități. Acest eveniment marchează așadar transformările majore petrecute în conștiința publicului românesc, deschiderea încrederii spre alitate, în virtutea acțiunii principiului meritocratic, mai presus decât cel al apartenenței etnice.

De altfel, cred că România se poate baza pe o tradiție bine stabilită de conviețuire reglată și ordonată între comunitățile diferitelor etnii, nu numai la nivelul indivizilor, ci și al grupurilor, oricât ar putea apărea ele de abstracte. Și poate că ar fi demn de subliniat faptul că minoritățile naționale de aici au formațiuni politice chiar mai vechi decât statul român. Nu toate minoritățile au intrat în cadrul unei României existente, ci noua configurație pe care ea a căpătat-o în anul 1918 le-a îmbrățișat pe acestea, pe minorități - unele existând în acest spațiu de mai multe sute de ani -, care s-au pronunțat și ele pentru încadrarea teritoriilor locuite la ceea ce în perioada interbelică s-a numit România Mare.

Modelul românesc se bazează așadar pe continuitatea pluralității, a unei pluralități reale, trăită și experimentată pe aceste meleaguri. De aceea, nu ar fi lipsit de semnificație să fac o aluzie la Statele Unite ale Americii, care are pe stema sa o panglică unde scrie "e pluribus unum", mai mulți să devină unul (sau una); iar dacă vorbim de partea transilvană a României, am putea să inversăm lozinca: este (și să fie) "unum", dar să rămână "e pluribus". Acest aspect credem că constituie și el o sursă de bogăție spirituală și umană.

În mod paradoxal însă, periclitarea modelului vine tocmai din acele părți ale României în care oamenii nu au cunoscut pluralitatea. De pildă, la o conferință politică ce a reunit activiști din spațiul dobrogean, problema maghiară a stârnit mare agitație, cu toate că prea puțini au avut de-a face în viața lor cu membri ai acestei etnii, darămite să mai și conviețuiască. Pe când aceeași problemă în Ardeal este privită într-o cu totul altă manieră, mai mult chiar, constituie o bogăție a vieții noastre. Poate că ideologia însușită de mulți dintre noi în ultimele decenii indică faptul că statul național unitar înseamnă un stat național uniform, unitar și uniform, dar care nu este același lucru. Unitatea nu semnifică și uniformitate.

Totodată mai este nevoie să subliniem și următorul aspect. Minoritățile nu sunt toate de același tip și de aceea rezolvarea problemelor lor solicită soluții diferite, specifice fiecărei etnii aparte. Aș dori să vă prezint și să vă propun trei tipuri de minoritate, pe care le găsim în țara noastră, și a căror diferențiere trebuie bine percepută. Există minorități politice, care au avut un rol istoric în trecut, cu responsabilități comunitare bine definite, pe care le-au purtat cu demnitate. Așa ar fi comunitatea secuiască și cea săsească, care vreme de peste patru secole au purtat răspunderi politice importante în cadrul Transilvaniei. Modelul folcloric - al doilea tip - include comunitățile ce vor să aibă posibilitatea de a utiliza portul tradițional, să vorbească limba lor maternă, sunt satisfăcuți cu aceste necesități pe care statul nostru este gata să le susțină. Al treilea tip este minoritatea socială, care are dificultăți de integrare prin felul cum trăiește în relație cu societatea majoritară. Problema romilor, care se încadrează în acest tip, nu este aceea de a dori și de a face eforturi de integrare, ci de a fi acceptați și integrați de majoritari.

Cât privește minoritatea germană din România, nu trebuie uitat faptul că sintagma cuprinde tipuri foarte deosebite, cu o prezență în acest spațiu diferită în ce privește timpul istoric și răspândirea. Sașii s-au stabilit în această țară de 850 de ani și nu sunt germani în sensul strict actual, deoarece au venit din teritorii care astăzi se află în Belgia, Olanda, Franța și, evident, Germania. Ei nu puteau fi cetățeni germani, fiindcă Germania nu exista în acele timpuri, când au imigrat în țara noastră. Șvabii au venit în timpul Mariei Theresa și s-au așezat îndeosebi în Banat. Dar mai sunt șvabii sătmăreni, care tot în secolul XVIII au venit. Există însă și o diasporă germană în vechiul regat, care reprezintă din nou un alt tip de minoritate germană. Toate aceste tipuri de minoritate s-au unit după 1989 în așa-numitul Forum German, care reprezintă doleanțele politice ale acestor comunități. Dar nu numai doleanțele, ci și - asta cred, e foarte important - pregătirea acestei minorități să preia și răspunderi în cadrul acestui stat, în cadrul obștilor în care trăiesc. Această ofertă a fost recunoscută de cetățenii sibieni, când au pus acest reprezentant al minorității germane, pe care o cunoaște, care nu are alt interes decât să administreze cât mai bine orașul. De altfel, această comunitate germană este poate minoritatea cu cea mai lungă experiență politică în Europa, deoarece încă din secolul al XII-lea ea a

existat ca o formațiune politică minoritară în cadrul statului de atunci, neavând niciodată ambiția de a deveni majoritate, dar asumându-și totuși o co-răspundere pentru susținerea integrității statale.

În final aș dori să rețineți o concluzie deloc lipsită de semnificație: niciodată această minoritate nu a cerut numai drepturi, ci drepturi și îndatoriri bine echilibrate. Iar acest echilibru între îndatorire și drepturi este un aspect foarte important pentru clarificarea poziției minorităților dintr-un stat democrat.

DISCUȚII

***Luminița Cioabă:** Dl. Philippi a afirmat că romii se integrează foarte dificil în societatea românească. Ce a făcut însă statul român pentru integrarea romilor? Ce a făcut în sensul educației? Vă răspund: nu a făcut absolut nimic. Romii sunt ceea ce sunt și au ajuns unde au ajuns datorită lor înșiși. Sunt un popor care s-a integrat în societatea românească doar prin ei înșiși și sunt demni de admirație pentru faptul că neavând o educație și o cultură, cum au celelalte popoare, neavând pe cineva în spate care să-i ajute, așa cum sunt nemții sau maghiarii, totuși s-au integrat în societatea românească. Problema este: ce se face în continuare pentru romi?*

***Paul Philippi:** Am trăit 30 de ani în Germania, până în 1979, și acolo întotdeauna am luptat pentru drepturile romilor, să trăiască păstrându-și vechile tradiții, însă în cadrul respectului pentru lege. Pentru același lucru aș lupta și aici, în România, și oriunde. Dar că mai există probleme de integrare socială, cred că este un fapt ce trebuie recunoscut și în direcția căruia trebuie acționat rapid și cu fermitate.*

Dorel Dorian
(Reprezentantul Comunităților evreiești
în Parlamentul României)

REMANENȚA XENOFOBIEI

Dacă astăzi ne opunem antisemitismului și xenofobiei, o facem pentru salvarea democrației, pentru că acest lucru este premisa de bază pentru a fi acceptați în marea familie a statelor europene.

Este suficient să privim în jurul nostru pentru a constata că departe de aparenta acceptare a alterității mai subzistă încă în societatea românească atitudini xenofobe, care nu fac altceva decât să reînvie din tenebrele trecutului sentimente greu de înțeles într-o societate modernă. De la publicațiile periodice, precum "Scandal Național", până la simpla atitudine cotidian-exclusivistă ("cutare e țigan", "cutare e jidan" etc), sentimentele xenofobe par a fi o stare de fapt, greu reprimabilă.

Chiar dacă ar părea paradoxal, cred că remanența antisemită în România va mai exista și după două secole de la dispariția ultimului evreu. Dacă înainte de 1938 trăiau aici aproximativ 900.000 de evrei, au mai rămas acum doar 9.000, la care se mai pot adăuga alți 3.000 de români creștini aflați în diverse grade de rudenie cu familiile israelite și înscrși la Federație; așadar, la rigoare, ar fi un total de 12.000. Cu siguranță că din aceștia aproape o mie s-au asimilat, nu se mai consideră evrei, renunțând la practicile religioase și sărbătorile noastre tradiționale. În plus, într-o proporție de 70% acești evrei depășesc vârsta de 65-70 de ani, fiind așadar oameni în vârstă. Iar dacă luăm în considerare faptul că rata mortalității evreilor este foarte ridicată, iar cei între 1-35 ani sunt sub 800, din care mulți vor pleca poate spre Israel, s-ar putea afirma că în curând antisemiții nu vor mai avea așa-zisul "obiect al muncii".

S-ar putea afirma, deși spre nemulțumirea multora, că antisemitismul este la fel de puternic ca la finele secolului XIX sau în perioada regimului legionar. El nu are nici o legătură cu evreii, ci a devenit o stare de fapt. Dacă situația economică a țării merge prost, dacă este aglomerație în tramvai sau există neînțelegeri între oameni în propria întreprindere etc, atunci toate aceste neajunsuri sunt din nou puse în seama israeliților. Starea de nemulțumire nu mai are, în mod practic, nici o legătură cu această etnie, ea vine dintr-un fond de culpabilizare a străinului în general, a celuilalt. De altfel, unul din principalii factori explicativi ai tensiunii dintre națiunea dominantă și evrei, începând cu sfârșitul veacului XIX, a fost mereu dezechilibrul

economic și social dintre acești doi poli. Aceștia din urmă au manifestat aproape oriunde în România o mare forță competitivă pe piața economică și în profesiile moderne, oferind autohtonilor pretextul refuzării tuturor neîmplinirilor și eșecurilor sociale. Poate de aceea, România a fost unul din acele state guvernate de elitele naționale și în care funcțiile publice au rămas mai mult sau mai puțin închise alogenilor, îndeosebi evreilor. În acest context, evreii s-au îndreptat spre domenii de activitate în care concurența autohtonilor a fost mai slabă. Nu întâmplător, importante sectoare au fost considerate apanaje ale acestora, la fel cum li s-a recunoscut mereu marea dispoziție de a investi în branșe purtătoare ale modernității, precum industria culturală, presă, edituri, cinematografe etc. Cu toată sensibilitatea societății față de ei, evreii au pus mare preț pe reușita personală în cadrul statului român și au făcut tot ce au putut pentru a elimina relicvele vechiului statut de alogeni stigmatizați. Din păcate, nu prea a fost înțeles acest lucru, resentimentele perpetuându-se până în zilele noastre.

Și pentru că se tot vorbește de un model românesc de rezolvare a relațiilor dintre etnii, aș relata o situație care mie îmi pare uluitoare. Au fost deportați în Transnistria, în 1941, peste o sută de mii de evrei din care s-au reîntors doar câteva zeci de mii, din 150.000 de evrei trimiși la Auschwitz din Ardealul de nord au mai revenit doar câteva mii, iar în urma altor evenimente precum „trenurile morții” de la Târgu Frumos, ori pogromurile de la Iași, București, Dorohoi ș.a., prea puțini au mai scăpat iar din aceștia și mai puțini au ajuns să trăiască până azi. Or, acestor oameni li se cuvin niște despăgubiri, așa cum de altfel s-a și făcut în alte țări. Am reușit împreună cu Varujan Pambuccian, președintele grupului nostru parlamentar, să inițiem o lege, pusă în practică printr-o ordonanță de guvern. În sfârșit, de anul trecut au început să se înscrie pentru indemnizații cei care mai sunt în viață și au trecut prin atari evenimente, câteva sute, poate o mie de oameni. Însă faptul acesta a generat o veritabilă revoltă, mai întâi la nivelul comisiilor, apoi în Camera Deputaților, în care vocile cele mai prestigioase spuneau: “cum, vouă să vă dăm despăgubiri, care ați adus comunismul?” Această atitudine pur și simplu m-a îngrozit. Orice explicație de natură istorică a fost inutilă. Apoi, noi nu ceream despăgubiri pentru cei care au fost măcar o singură zi într-un organ de represiune, în conducerea partidului etc. Aceștia erau excluși și pentru faptul că lista victimelor holocaustului nu conține nici un membru al Partidului Comunist. În Senat însă lucrurile au luat o turnură și mai tragică. Înainte de a începe discuțiile propriu-zise, am auzit în jur de 10-15 intervenții incalificabile ale unor senatori. Sintetizând acum, discursurile susțineau faptul că în România n-a fost niciodată hitlerism sau legionarism, că dacă se acceptă o asemenea lege, înseamnă că ne recunoaștem vinovați de aceste lucruri; o atare lege l-ar compromite pe Antonescu, dar acesta este un erou al neamului, un sfânt etc, etc. Abia după intervenția mea în Senat, acceptată în mod excepțional, și în care am rememorat pentru audiență cele mai

importante evenimente din istoria României la care evreii și-au adus tributul lor de sânge (Războiul de Independență și cel al Marii Uniri), plenul înaltului for legislativ a votat această lege, cu doar 2-3 abțineri.

Mă număr printre cei care, prin profesia mea, cred în puterea cuvântului, în puterea dialogului, în rolul și rostul dezbaterilor, dacă ele trec mai departe și ajung spre marele public. Nu vom putea învinge însă decât în foarte mulți ani fondul remanent a lavei de xenofobie, și față de romi, și față de armeni (sau în cel mai bun caz: "uite mă, ce deștept e armeanul"). Așadar, să nu ne facem iluzii. Dar dacă astăzi ne opunem antisemitismului și xenofobiei, o facem pentru salvarea democrației, pentru că acest lucru este premisa de bază pentru a fi acceptați în marea familie a statelor europene.

